

TARIM EKONOMİSİ KONULARI

Editör: Prof.Dr. Cennet OĞUZ

yaz
yayınları

Tarım Ekonomisi Konuları

Editör

Prof.Dr. Cennet OĞUZ

yaz
yayınları

2025

Tarım Ekonomisi Konuları

Editör: Prof.Dr. Cennet OĞUZ

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5596-25-3

Mart 2025 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Evaluation of the Effects of the Law No. 6360 on Agricultural Production	1
<i>Cennet OĞUZ</i>	
Türkiye's Olive Oil Foreign Trade: A Global Market Perspective	18
<i>Osman Doğan BULUT, Köksal KARADAŞ</i>	
Gıda Enflasyonu: Nedenleri, Sonuçları ve İstikrar İçin Stratejiler	31
<i>Osman İnanç GÜNEY</i>	
Gıda Okuryazarlığı: İstanbul İli Araştırması	50
<i>Osman İNAN, Sema KONYALI</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

EVALUATION OF THE EFFECTS OF THE LAW NO. 6360 ON AGRICULTURAL PRODUCTION

Cennet OĞUZ¹

1. INTRODUCTION

By the 2050s, it is anticipated that more than 70% of the global population will reside in urban areas. Urban expansion is causing significant alterations to natural environments, particularly through the conversion of fertile agricultural land. The conversion of fertile land for urban development has introduced several challenges, notably the gradual reduction in available agricultural land. In response to this phenomenon, concepts such as "urban agriculture," "urban fringe," and innovative agricultural practices are emerging as viable economic activities within urban contexts. Reflecting global trends, local governments in Türkiye are increasingly concerned with ensuring the availability of healthy nutrition for their urban populations amidst these changes. This issue requires immediate attention, particularly in metropolitan municipalities whose jurisdiction has grown in recent years due to legal regulations in Türkiye.

Rural areas represent natural environments in which communities coexist. Thus, it is imperative to implement sustainable practices in these regions through appropriate legislation. These areas encounter various economic, political, social, and cultural challenges arising from communal living (İrdem & Mutlu, 2016). The Brundtland Report asserts that the uncontrolled expansion of urban areas into agricultural lands

¹ Prof. Dr., Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Selcuk University, coguz@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7846-4866.

constitutes a significant concern; this urbanization process, coupled with population growth, contributes to the degradation of vital agricultural landscapes (World Commission on Environment and Development, 1987). A study conducted in Utah, USA, from 1986 to 2015 demonstrates a marked reduction in agricultural lands due to accelerated urbanization (Li, Endter-Wada & Li, 2019: 66-67). Furthermore, research undertaken in England underscores that large-scale development and rapid urbanization, stimulated by industrialization, have led to profound changes in rural settings, with a shift from agricultural production to service-oriented activities (Tong & Kang, 2021). This study also reports a striking 50% decrease in rice-growing areas within Huong Thuy town in Thua Thien Hue province over the past two decades, alongside significant reductions in both animal and plant production. The findings indicate a migration of the local population towards urban areas, thereby highlighting the adverse effects of urbanization on rural communities (Thi, Kappas & Faust, 2021).

The evolution of metropolitan municipalities in Türkiye has been a significant process since the establishment of the Republic. In 1927, Türkiye's population was recorded at 13,648,270, with over 90% residing in rural areas (TSI, 2020). In light of the population increase over the years, there is an increasing recognition of the need for regulatory measures to foster the development and advancement of rural regions. The foundation for metropolitan municipalities was formally established in Türkiye by adopting the 1982 Constitution. Article 127 of the Constitution (Kalpaklıoğlu, 2017:13) introduced special administrative frameworks for larger urban settlements. Consequently, Istanbul, Ankara, and Izmir were designated as metropolitan municipalities through Law No. 3030, enacted in 1984. This initiative was followed by Adana, which became a metropolitan municipality under Law No. 3306 in 1986, and

Ordu, which received similar status through the Law No. 6447 in 2013. As a result, the number of provinces classified as metropolitan municipalities has reached a total of 30.

The law No. 6360, which was approved by the Turkish Grand National Assembly on November 12, 2012, implemented significant reforms to local government legislation of metropolitan municipalities. This legislation resulted in the establishment of a dual structure within Türkiye's local governance framework, effective March 30, 2014, leading to the formation of metropolitan municipalities and 25 new districts across 14 provinces. The special administration directorates, which previously supervised rural areas, were dissolved, transforming villages and towns into neighborhoods and eliminating their existing legal entities (Göküş and Alptürkler, 2016). Consequently, the legal statuses of 1,089 town municipalities and 16545 villages were terminated, and 559 town municipalities situated in rural areas with populations below 2,000 were closed. In the context of developing countries, urbanization policies have engendered considerable impacts on both urban and rural environments, resulting in various social, economic, and cultural transformations over the years. While certain changes have yielded positive effects in rural areas, negative implications for their social, economic, and environmental frameworks have also been observed. This situation emphasizes the necessity of prioritizing rural issues in policy agendas. To promote the sustainability of rural communities, several protective policies are currently being implemented. However, due to inadequacies in the laws protecting agricultural lands and in urbanization policies, the misuse of these lands remains unaddressed (Karakayacı and Oğuz, 2018).

2. TÜRKİYE'S URBAN AND RURAL POPULATION BY YEAR

Over the years, the status of rural and urban areas in Türkiye has experienced significant changes in terms of administration and the services provided. The concept of metropolitan municipalities was first introduced in 1984 and has undergone continuous evolution due to the increasing population and their changing needs. While most of the population initially resided in rural areas, the emphasis on metropolitan municipalities gained prominence after 1984, resulting in a notable shift toward urbanization. This transition marked the commencement of a new era, particularly with the implementation of a new law in 2012, which has had a considerable impact on rural areas and the agricultural sector.

Table 1. Distribution of Türkiye's Provincial/District Centers, Town and Village Population (Number, %)

Years	Total Population	Percentage (%)	Population of Province and District Centers	Percentage (%)	Town and Village Population	Percentage (%)
1927	13 648 270	100,0	3 305 879	24,2	10 342 391	75,8
1960	27 754 820	100,0	8 859 731	31,9	18 895 089	68,1
1980	44 736 957	100,0	19 645 007	43,9	25 091 950	56,1
1985	50 473 035	100,0	33 326 351	53,0	23 146 684	47,0
2000	67 803 927	100,0	44 006 274	64,9	23 797 653	35,1
2007	70 586 256	100,0	49 747 859	70,5	20 838 397	29,5
2012	75 627 384	100,0	58 448 431	77,3	17 178 953	22,7
2013	76 667 864	100,0	70 034 413	91,3	6 633 451	8,7
2017	80 810 525	100,0	74 761 132	92,5	6 049 393	7,5
2021	84680273	100,0	78908631	93,18	5771642	6,82
2022	85279553	100,0	79613279	93,35	5666274	6,64
2023	85372377	100,0	79399292	93,01	5973085	6,99

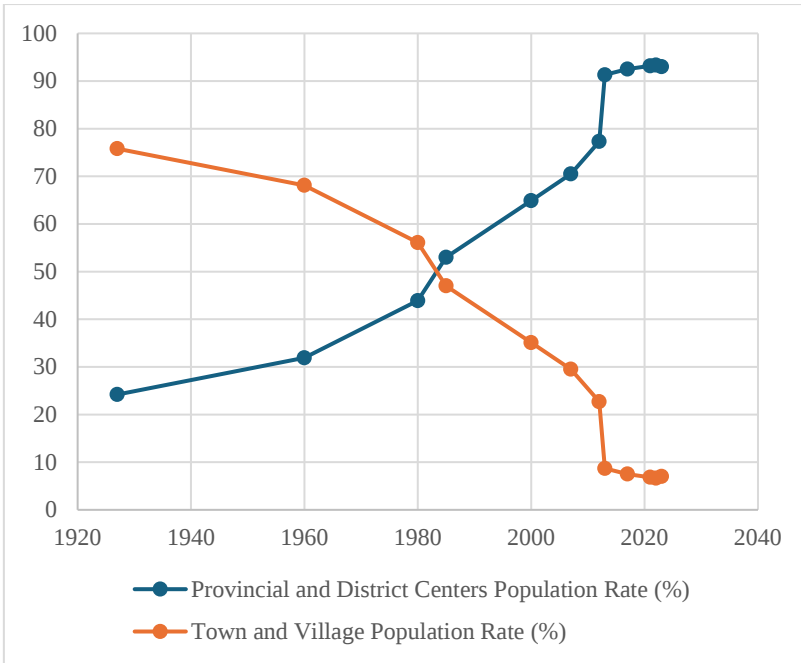
With the enactment of this legislation, 30 provincial municipalities transitioned into metropolitan municipalities, and village legal entities were reclassified as neighborhoods following 2014. Consequently, the ownership of movable and immovable properties within the villages was transferred to the

metropolitan municipalities. The special administrations in these provinces were disbanded, with their responsibilities being reassigned to the metropolitan municipalities. In 2012, the proportion of the town and village population relative to the total population was 22.7%; however, by 2014, this figure declined to 8.2%, while the urban population surged from 77.3% to 91.8%. As indicated in Table 1, urban population levels reached 93.01% in 2023. This shift resulted in the dissolution of the legal entities of a total of 1,580 town municipalities and 16140 villages (TSI, 2023). It is important to note that the population residing in these villages remained unchanged; the process was limited to administrative urbanization. In effect, villages were redefined as neighborhoods within urban settings. As a result of these changes, services that were previously offered to neighborhoods now classified as villages are now under the purview of district and metropolitan municipalities. Additionally, there has been a transition in ownership regarding communal areas formerly associated with villages (Gün, 2014). By evaluating these developments through the lens of sustainable rural development, it becomes evident that the dismantling of the village management unit—an entity grounded in tradition and possessing legal standing—has significantly diminished the viability of rural communities today. The cessation of village bus services, along with the closure of schools and mukhtar offices, underscores the impact of these administrative changes. These entities have been supplanted by neighborhood structures that lack formal authority (İzci and Turan, 2013). The first census was conducted in 1927, revealing that 75.8% of the population of 13,648,270 resided in towns and villages, while 24.2% lived in provincial and district centers. Since 1950, there has been a marked increase in the urban population.

Until 2019, neighborhoods that were previously towns or villages experienced minimal impact from the implementation of

the law. However, in the subsequent years, producers will be obligated to pay real estate, environmental, and cleaning taxes, and they will also encounter varying regulations regarding drinking water and utility services. Furthermore, with changes to zoning and planning regulations, investments in livestock will require the acquisition of both project and zoning permits (Ayyıldız et al., 2016).

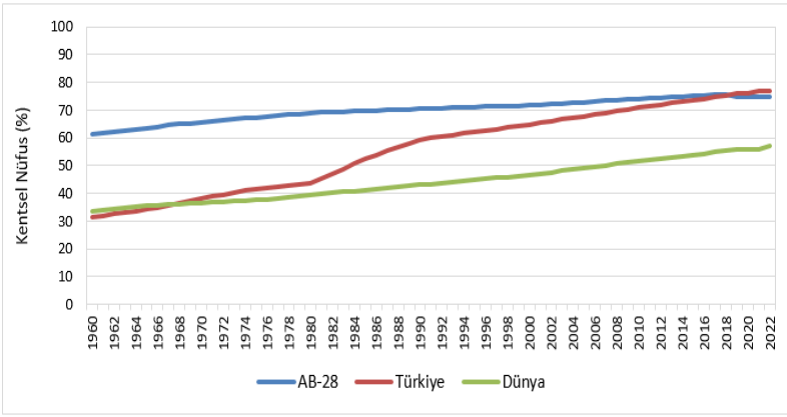
Graph 1. Distribution of Türkiye's Province/District, Town and Village Population by Year (1927-2023)

The data presented in Graph 1 illustrates the significant rise in the population of metropolitan areas and districts over the years, which has reached 93.01%, whereas the rural population has diminished to 6.99%. This demographic shift is likely to result in considerable challenges regarding food production in the future.

It is projected that by the 2050s, over 70% of the global population will reside in urban areas. Notably, around 75% of the population in EU countries currently lives in cities. In Türkiye, data indicates that 93.35% of the population lived in cities in 2022, with a slight decrease to 93.01% in 2023. Graph 2 illustrates that Türkiye is expected to experience a faster rate of urbanization compared to both the global average and the EU-28 average.

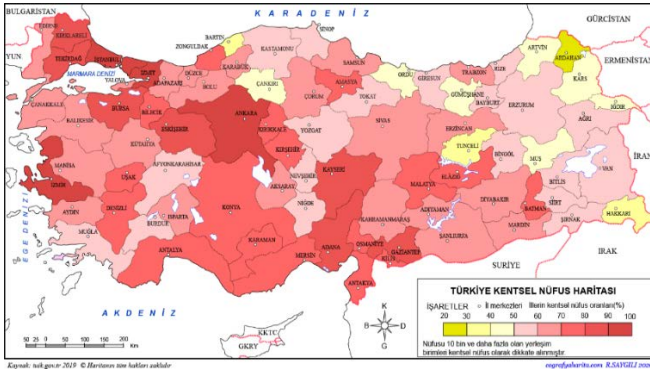
Graph 2. Urban Population Rates in Türkiye and the World by Year (%)

Source: World Bank, 2022

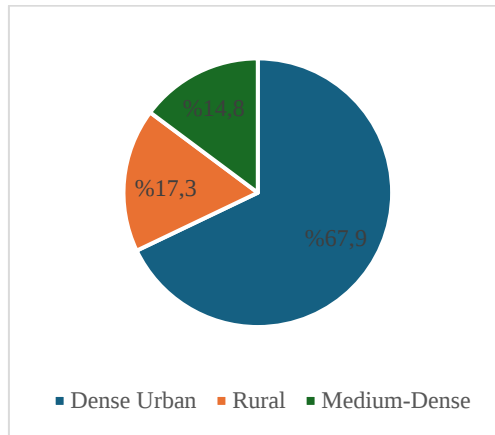
The process of urbanization can be better understood by examining Türkiye's urban population map.

Figure 1. Türkiye Urban Population Map

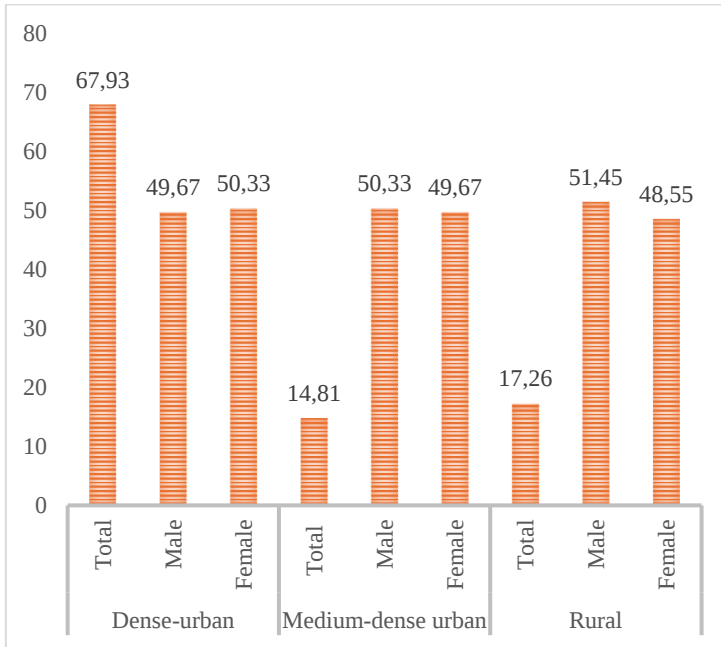
Law No. 6360 has had a profound impact on the classification of urban and rural areas, stemming from modifications to the administrative division structure. As articulated in the 11th Development Plan of the Presidency (2019-2023), the responsibility for redefining urban and rural classifications has been entrusted to the Turkish Statistical Institute (TSI), with consideration given to both national and international standards. In pursuit of a sustainable framework that aligns with international benchmarks, the TSI has introduced a new classification system that differentiates among "dense urban," "medium-dense urban," and "rural" areas. This classification is derived from the "Degree of Urbanization" methodology developed by the European Statistical Office, utilizing data from the MAKS and ADNKS sources. Data presented in Graph 3 indicates that 67.9% of the population, equivalent to 57,934,583 individuals, resides in areas designated as dense urban. 17.3% of the total population inhabits rural settlements, which comprise 93.5% of Türkiye's total surface area. Additionally, 14.8% of the population lives in regions classified as medium-density urban, representing 4.9% of the country's overall surface area.

Graph 3. Distribution of Population According to Urban-Rural Classification, 2022

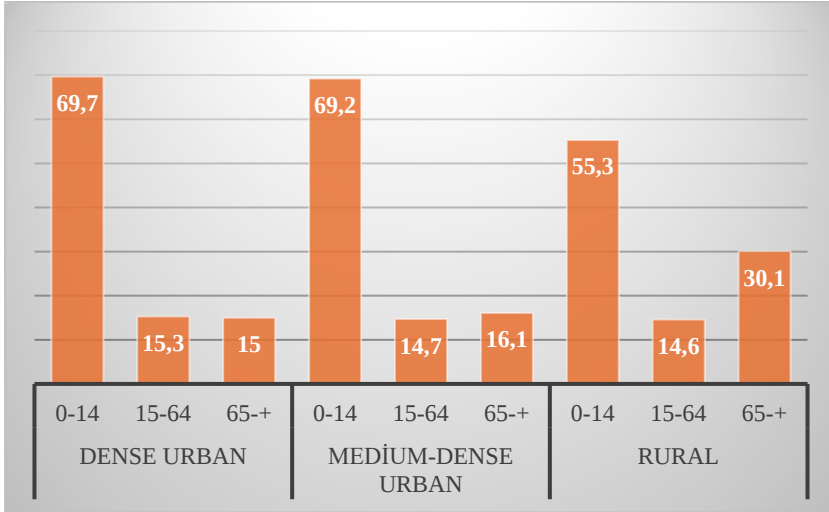
In urban areas classified as densely populated, the gender distribution indicates that 49.67% of the population is male and 50.33% is female. In medium densely populated urban areas, the distribution shifts, with 50.33% of the population being male and 49.67% female. In rural areas, the demographic breakdown reveals that 51.45% of the population comprises males, while 48.55% consists of females.

Graph 4. Distribution of Population According to Rural-Urban Classification by Gender (%)

It is seen that 30.1% of the population aged 65 and over, which constitutes 9.9% of the total population of our country, resides in settlements classified as rural (Graph 5). In Türkiye, 55.3% of the elderly population resides in areas classified as densely populated urban regions.

Graph 5. Distribution of the Population in Urban-Rural Classification by Age Groups, 2022

Of the active population, defined as individuals aged 15 to 64, which constitutes 68.1% of the total population, 69.2% live in densely populated urban areas. Furthermore, 14.7% of this demographic is in medium-density urban areas, while 16.1% inhabit rural regions. Notably, only 15% of the child population resides in rural areas. This distribution raises significant concerns regarding the future of agricultural production, its sustainability, and overall food security.

3. LEGAL REGULATIONS FOR RURAL AREAS

Considering the accelerating urbanization process in Türkiye, it is imperative to reassess and evaluate the dynamics between urban and rural areas.

From the founding of the Republic until the 1950s, a series of policies were formulated to address the needs of agricultural regions (Alver, 2010). Noteworthy legislations from this era include the “Village Law” No. 442, enacted in 1924, and the “Law

for Providing Land to Farmers,” established in 1945. Additionally, Article 37 of the Constitution of 1961 asserted that farmers should utilize their agricultural lands effectively, while the state is responsible for implementing measures to allocate land to those who lack sufficient resources. The “Land and Agricultural Reform Law” of 1973 further aimed to establish a robust agricultural framework conducive to national development and to enhance support systems intended to ensure adequate income for agricultural family enterprises. Furthermore, related legislation such as Village Law No. 442, the Law No. 3202 concerning Services for Villages, and the Pasture Law No. 4342 are also pertinent to the management of agricultural land.

Despite the establishment of various regulations aimed at safeguarding agricultural lands, significant challenges continue to arise in this matter. A notable issue is the effect of Law No. 6360, which has led to the deactivation of rural areas, thereby threatening the protection of agricultural lands. It is imperative to implement comprehensive measures to preserve these lands, which serve essential functions, including food production and environmental conservation. To mitigate the misuse of agricultural lands, it is crucial to ensure the effective execution of legally mandated land use plans and to impose punitive measures decisively. Additionally, the Soil Protection Board, operating under the framework of Law No. 5403, must enhance its operational efficiency in conducting its responsibilities. Furthermore, it is essential to cultivate public awareness regarding the significance of agricultural land protection and to foster a collective sense of responsibility. Failure to address these issues may result in an increasing dependence on foreign sources for food production (Karakayacı and Oğuz, 2018).

4. EFFECTS OF THE METROPOLITAN LAW ON RURAL AREAS

One of the most significant consequences of the Law No. 6360 on rural areas is the inadequate collection of rural population data, a direct result of the reclassification of villages into neighborhoods. In 2012, the rural population across 16 provinces designated as metropolitan was 20,838,397, constituting 25.95% of the overall rural population. In the same year, the urban population rate was recorded at 66.78%. This rate saw an increase to 77.61% in 2017 and further escalated to 93.01% in 2023. However, in 2017, the total population data for 30 provinces, including newly created metropolitan cities, was consolidated in such a manner that the rural population was not evaluated separately due to the new regulatory framework. Despite the presence of individuals continuing their activities in rural regions, the absence of official records may lead to critical challenges in food production in the future. In Türkiye, it is apparent that the legal environment was shaped by an array of legislative reforms focused on urban development during the 2000s. As part of this accelerated urbanization process, Law No. 6360 granted municipalities the authority to govern both rural and urban areas based on provincial boundaries. This expanded authority raises concerns regarding the potential for increased urbanization in rural areas, as municipalities may prioritize zoning initiatives. Therefore, it is imperative to discuss how rural and agricultural areas will be defined within metropolitan municipalities, how their intrinsic characteristics will be safeguarded, and what strategies municipalities should employ concerning these areas.

It is imperative to discuss the concept of 'urban agriculture' and the strategies local governments will adopt to ensure the protection and sustainability of agricultural areas, in alignment with law number 6360 (Yenigül, 2016). The increasing

urban population has led to a heightened demand for food and has exacerbated issues related to food security.

5. THE ROLE OF LOCAL GOVERNMENTS IN URBAN AGRICULTURE

The examination of metropolitan municipalities' approaches to agriculture and rural development reveals that issues such as urban population density, food safety, food production, and waste management are critical priorities for local governments. Nevertheless, agricultural lands, particularly during zoning processes, fail to compete with the escalating value generated in urban areas, which undermines the protection of these agricultural areas from the pressures of urbanization. Historically, the agricultural sector represented a significant source of employment across Türkiye; however, this role has declined considerably over time. In 1990, agriculture accounted for 46% of total employment, yet by 2014, this figure had decreased to 8%, and it currently stands at approximately 6%. It is anticipated that this trend will persist as capital accumulation and advances in technology continue to reshape the agricultural landscape. Moreover, Türkiye, once self-sufficient in agricultural production, has increasingly become dependent on foreign agricultural imports. When evaluating the overall export balance, the agricultural sector has transitioned from a net exporter to a net importer. This decline is further aggravated by the mismanagement and misallocation of agricultural lands. Consequently, the effective and sustainable utilization of existing resources is essential for fostering economic development and ensuring long-term viability within the agricultural sector.

6. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The examination of local governments' authorities and responsibilities in Türkiye, as established by laws numbered 5393, 5216, and 6360, reveals a limited focus on the protection of agricultural areas within zoning regulations. The most recent legal regulation, numbered 6360, does not provide a comprehensive explanation of the role that local governments should assume in the protection and development of agricultural areas within urban management frameworks and related agricultural production organizations. "Following the enactment of this legislation, metropolitan municipalities have begun defining their approach to rural areas by establishing departments like 'Rural Services' or 'Agricultural Services'. This development indicates a disconnect between agricultural production in rural areas and urban areas. Nevertheless, the establishment of this new institutional framework within metropolitan municipalities signifies a noteworthy advancement in raising local governments' awareness concerning agricultural production.

This study emphasizes the significance of urban agriculture practices, which have emerged as essential components of sustainable urban development policies worldwide. These practices address critical issues such as urban food security, poverty reduction, local economic development, and sustainable urban growth. It is evident that the urbanization challenges faced by developing countries are similarly manifested in Türkiye, where rapid and uncontrolled urbanization has led to the depletion of agricultural production areas. Consequently, agricultural production has increasingly fallen under the purview of metropolitan governments. The findings suggest that local governments should take proactive measures to support and organize agricultural production. It is imperative that they implement the necessary arrangements to facilitate agricultural activities in urban environments and engage actively in

promoting the viability of urban agriculture within metropolitan areas.

REFERENCES

- Ayyıldız, M., Çiçek, A., Ayyıldız, B. (2016). 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri. Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi TARGİS Özel Sayı 280-285, Nevşehir.
- Ayyıldız, E., Sunay, H. (2016). Bireylerin fiziksel aktiviteye katılım durumlarına göre mutluluk ve duygusal düzenlemede öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. Spormetre The Journal Rducation and Sport Sciens, 19(4), 2021, 230-240.
- Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?contextual=default>
- Li,Enje., Wada, Joanna Endter, Li, Shujuan. (2019). Dynamics of Utah's agricultural landscapes in response to urbanization: A comparison between irrigated and non-irrigated agricultural lands. Applied Geograpy. Volume 105, Pages 58-72.
- Göküş, M., Alpürker, H. (2016). 6360 Sayılı Yasa İle Köy Yönetiminden Mahalle Yönetimine Geçiş Sonrası Etkin Hizmet Sunumuna İlişkin Muhtarların Görüşü: Silifke Köyleri Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Sayı, 11, s. 67-86.
- Gün, S. (2014). Köylerin ve Kırsal Alanın Yeniden Tanımlanması Sürecinde Tarım Topraklarının Kullanımı ve Korunması. 11.Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Cilt: I, sayfa:473-478, Samsun
- İzci, F., Turan, M.. (2013). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediye Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. cilt:18, sayı:1, sayfa:117-152, Isparta.

- Kalpakhloğlu, G. (2017). 6360 sayılı büyükşehir yasasının kırsal kesime etkilerinin değerlendirilmesi (Ordu büyükşehir belediyesi örneği).Yüksek Lisans Tezi. Tokat.
- Kral, T., Kasnakoğlu H., Tatlıdil, F., H. Fidan., Gündoğmuş, E., 1999. Tarımsal ürünler için maliyet hesaplama ve metodolojisi ve veri tabanı rehberi. Tarımsal ekonomi araştırma enstitüsü proje raporu: 1999-13, Ankara.
- Taşkan, G., Görmüş, S. (2022). Türkiye’de kırsal alanların marjinalleştirilmesi. İdealkent, E-ISSN:2602-2133, sayı:43, cilt:16.
- Thi, P. N., Kappas, M. & Faust, H. (2021). Impacts of agricultural land acquisition for urbanization on agricultural activities of affected households: A case study in Huong Thuy Town, Thua Thien Hue Province, Vietnam. Sustainability, 13 (15), 8559, 1-20.
- Tong, H. & Kang, J. (2021). Relationship between urban development patterns and noise complaints in England. EPB: Urban Analytics and City Science, 48 (6), 1632-1649.
- TÜİK. (2020). (<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod>).
- Sheather, Simon J. (2009). A Modern Approach to Regression with R, Springer Science+Business Media, LLC 2009. E-ISBN: 978-0-387-09608-7
- Yenigül, Bahar, Sevinç. (2016). Büyükşehirlerde tarımsal alanların korunmasında kentsel tarım ve yerel yönetimlerin rolü. Megaron, 11 (2): 291-299

TÜRKİYE’S OLIVE OIL FOREIGN TRADE: A GLOBAL MARKET PERSPECTIVE

Osman Doğan BULUT¹

Köksal KARADAŞ²

1. INTRODUCTION

Olive oil has long been an essential part of the Mediterranean diet and a major agricultural commodity on world markets. Olive oil production and trade have evolved significantly, influenced by factors such as climate change, international trade policies, consumer preferences and technological advances in production and processing. Türkiye is a leading producer of olive oil, with a diverse export portfolio ranging from extra virgin to pomace oil. However, it faces challenges including fluctuating production volumes, trade barriers and competition from dominant producers such as Spain, Italy and Greece.

Olive plantations are primarily concentrated around the Mediterranean basin. High geographical concentration of the plantations, lack of substitutes and the perennial nature of olive trees, amplified by a biological cycle in the production itself make olive harvests rather variable year on year. Usually, years with abundant harvests tend to alternate with less abundant years, even if weather conditions and pest prevalence remain the same. Spain, the world’s leading olive oil producer, accounts on average for

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, dgnblt@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2682-6356.

² Prof Dr., Iğdır Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, dgnblt@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1176-3313.

about 40.0 percent of global production in volume, followed by Greece and Italy, supplying about 10.0 percent each. Other countries along the Mediterranean coast produce less, with Morocco, Tunisia and Türkiye, each representing 5.0–7.0 percent of the world olive oil output (FAO, 2024). Türkiye, with its geography and biodiversity, is home to several industrial agricultural products of strategic importance. Hence, policy analysis for Turkish agricultural industries constitutes a critical research area. One strategically important agricultural product of Türkiye is olive oil and hence its raw material, olive fruit. Olive oil is strategically important, because Türkiye is one of the top five largest olive oil producers of the world, satisfies the domestic demand to its fullest extent and exports olive oil to more than 50 countries (Balkan and Meral, 2017). Türkiye is a leading producer of olive oil, with a diverse export portfolio ranging from extra virgin to pomace oil. However, it faces challenges including fluctuating production volumes, trade barriers and competition from dominant producers such as Spain, Italy and Greece.

Türkiye plays a crucial role in both the production and cultivation of olive oil, holding a prominent position in global olive oil production. Furthermore, it serves as a significant exporter to the European Union, a role that has been progressively gaining importance (Pilak and Ülger, 2021). As per the International Olive Council (IOC), the trajectory of olive oil production has witnessed a remarkable increase, surging from 80,000 tons during the 1991/92 season (constituting 5.5% of world production) to an impressive 380,000 tons for the 2022/23 season. This substantial growth elevates Türkiye's olive oil production to nearly 14% of the world's total (IOC, 2023).

Türkiye's olive oil foreign trade structure is shaped by both domestic production dynamics and international demand trends. Recent years have seen a shift in Türkiye's export strategy, with a growing emphasis on high-quality extra virgin olive oil to

penetrate premium markets. Meanwhile, trade agreements, tariffs, and global market conditions continue to influence the country's competitiveness in the sector. Understanding Türkiye's position in the international olive oil trade requires an analysis of its export and import trends, comparative advantages, and the economic factors driving these dynamics. This study aims to examine Türkiye's olive oil foreign trade structure from a global market perspective. By utilizing trade data, including Harmonized System (HS) classifications and market reports, the research provides insights into Türkiye's export performance, key trade partners, and challenges faced in the competitive olive oil sector. The findings contribute to the broader discourse on agricultural trade and economic development, offering valuable implications for policymakers, producers, and industry stakeholders.

2. MATERIAL AND METHODS

International Harmonized System (HS) classification and 6 Digits Code (HS Code) was used in the research. Olive oil included in the HS classification are HS150920 (Extra virgin olive oil EU cat. 1), HS150930 (Virgin olive oil EU cat. 2), HS150940 (Virgin lampante olive oil EU cat. 3), HS150990 (Other olive oil EU cat. 4 and 5), HS151000 (Pomace oil). The data used in the research are secondary data and the data was compiled from International Trade Centre (ITC) database. The research belongs to the year of 2023. Table 1 shows the categories and description of olive oil in international trade.

Table 1 presents the classification of olive oil in international trade based on the International Harmonized System (HS). The classification includes five major categories: extra virgin olive oil (HS150920), virgin olive oil (HS150930), virgin lampante olive oil (HS150940), other olive oil (HS150990), and

pomace oil (HS151000). The differentiation is primarily based on processing methods and quality standards, where extra virgin olive oil represents the highest quality category, while pomace oil is the lowest-grade product.

Table 1. Categories and description of olive oil in international trade

HS - 6 Digits	Category	Explanation
15091020->150920 (revised in 2022)	Extra virgin olive oil (EU cat. 1)	Extra virgin olive oil "EU cat. 1" obtained from the fruit of the olive tree solely by mechanical or other physical means under conditions that do not lead to deterioration of the oil, untreated.
15091080->150930 (revised in 2022)	Virgin olive oil (EU cat. 2)	Virgin olive oil "EU cat. 2" obtained from the fruit of the olive tree solely by mechanical or other physical means under conditions that do not lead to deterioration of the oil, untreated
15091010->150940 (revised in 2022)	Virgin lampante olive oil (EU cat. 3)	Virgin olive oil "EU cat. 3" obtained from the fruit of the olive tree solely by mechanical or other physical means under conditions that do not lead to deterioration of the oil, untreated
150990	Other olive oil (EU cat. 4 and 5)	Olive oil "EU cat. 4 and 5" and fractions obtained from the fruit of the olive tree solely by mechanical or other physical means under conditions that do not lead to deterioration of the oil
151000	Pomace oil	Other oils and their fractions, obtained solely from olives, whether or not refined, but not chemically modified, incl. blends of these oils or fractions with oils or fractions of heading

3. RESULTS

3.1. Türkiye's Olive Oil Export Value by Categories

Table 2 illustrates Türkiye's olive oil export values across different categories from 2022 to 2024. The data highlights a significant increase in the export value of extra virgin olive oil in 2024, reaching \$296.47 million, which accounts for 42.06% of the total exports. This represents a dramatic rise compared to previous years (2022: \$14.24 million, 2023: \$9.16 million). Conversely, virgin olive oil, which had been the dominant category in 2022 and 2023, experienced a sharp decline in 2024. This shift suggests a strategic transition in Türkiye's olive oil

exports, likely driven by changes in international demand, domestic production capabilities, or trade policies. These trends indicate Türkiye's evolving role in the global olive oil market, with a particular emphasis on higher-quality products.

Table 2. Türkiye's olive oil export value by category (1000\$)

HS6	2022		2023		2024	
	Value (\$)	Rate (%)	Value (\$)	Rate (%)	Value (\$)	Rate (%)
Extra virgin olive oil (EU cat. 1)	14,244	3.90	9,158	1.18	296,471	42.06
Virgin olive oil (EU cat. 2)	214,548	58.68	511,653	66.04	167,284	23.73
Virgin lampante olive oil (Eu cat. 3)	1,929	0.53	0	0.00	672	0.10
Other olive oil (EU cat. 4 and 5)	107,721	29.46	212,330	27.41	184,886	26.23
Pomace oil	27,189	7.44	41,610	5.37	55,553	7.88
Total	365,631	100.00	774,751	100.00	704,866	100.00

Figure 1 visually represents Türkiye's olive oil export values by category over the period from 2022 to 2024. The data in the figure illustrates significant shifts in export dynamics, reflecting both global market trends and Türkiye's evolving trade strategies. The most striking feature of the figure is the dramatic surge in extra virgin olive oil (EU category 1) exports in 2024, reaching \$296.47 million, which constitutes 42.06% of total olive oil exports. This marks a substantial increase compared to \$14.24 million in 2022 and \$9.16 million in 2023. This shift likely signals a strategic realignment towards high-value, premium olive oil markets, where consumer demand for quality and authenticity is on the rise. In contrast, virgin olive oil (EU category 2), which was the dominant export category in 2022 (58.68%) and 2023 (66.04%), experienced a sharp decline in 2024, dropping to 23.73% of total exports. This decline could be attributed to increased competition, shifting consumer preferences, or changes in Türkiye's domestic production priorities. The figure also highlights relative stability in exports of other olive oil categories. The share of "other olive oil" (EU categories 4 and 5) has remained consistently significant, accounting for approximately

26.23% of total exports in 2024. Similarly, pomace oil exports have demonstrated moderate but steady growth, increasing from \$27.18 million in 2022 to \$55.55 million in 2024. The trend observed in Figure 1 underscores Türkiye's ongoing transition from bulk olive oil exports to value-added, high-quality products. This strategic shift aligns with global market preferences and could enhance Türkiye's competitive position, particularly in premium markets such as the European Union, the United States, and Japan.

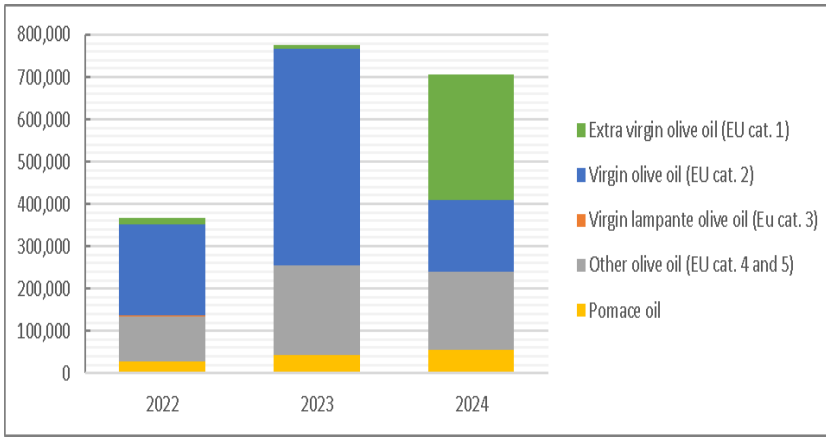

Figure 1. Türkiye's olive oil export by category (1000\$)

3.2. World Foreign Trade of Extra Virgin Olive Oil

Table 3 provides insights into the global export and import structure of extra virgin olive oil in 2023. Spain remains the dominant exporter, accounting for 38.25% of the global export value, followed by Italy (24.31%) and Greece (13.78%). On the import side, Italy, the USA, and Spain were the largest importers, reflecting high domestic consumption and re-export practices. Türkiye's position in the global extra virgin olive oil trade remains minor, contributing only 0.12% of global exports. Furthermore, Türkiye had a negative trade balance of -\$99.25 million, suggesting a greater reliance on imports in this category for the year of 2023.

Table 3. World foreign trade data for extra virgin olive oil (HS150920), 2023

Export				Import				Foreign Trade Balance		
No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)
1	Spain	2926881	38.25	1	Italy	2054807	23.84	1	Spain	2152322
2	Italy	1860139	24.31	2	USA	1590668	18.45	2	Greece	1048642
3	Greece	1054379	13.78	3	Spain	774559	8.98	3	Portugal	528677
4	Portugal	908198	11.87	4	France	551767	6.40	4	Tunisia	324795
5	Tunisia	325029	4.25	5	Brazil	503968	5.85	5	Syrian	136713
6	Syrian	136723	1.79	6	Germany	403908	4.69	6	Chile	107738
7	Chile	114517	1.50	7	Portugal	379521	4.40	7	Morocco	26751
8	France	85976	1.12	8	UK	277932	3.22	8	Albania	8785
9	Belgium	34604	0.45	9	Japan	266176	3.09	9	Egypt	8395
16	Türkiye	9158	0.12	12	Türkiye	108403	1.26	178	Türkiye	-99245
	Others	197352	2.58		Others	1709020	19.82		Others	-5211346
	World	7652956	100.00		World	8620729	100.00		World	-967773

3.3. World Foreign Trade for Virgin Olive Oil

Table 4 shows world foreign trade data for virgin olive oil (HS150930) in 2023. In contrast to extra virgin olive oil, the table highlights Türkiye's strong performance in the global trade of virgin olive oil. Türkiye led global exports in this category, with 53.16% of total exports, significantly outperforming Spain (13.61%) and Syria (11.73%). This dominance suggests that Türkiye has leveraged its production capacity to capture a substantial share of the virgin olive oil market. The top importers of virgin olive oil included France (25.34%), Spain (14.02%), and Türkiye itself (12.72%). Türkiye's positive trade balance (\$423.37 million) in this category further reinforces its competitive advantage in virgin olive oil exports.

Table 4. World foreign trade data for virgin olive oil (HS150930), 2023

Export				Import				Foreign Trade Balance		
No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)
1	Türkiye	511653	53.16	1	France	175905	25.34	1	Türkiye	423375
2	Spain	130940	13.61	2	Spain	97328	14.02	2	Syrian	111989
3	Syrian	112857	11.73	3	Türkiye	88278	12.72	3	Greece	77900
4	Greece	78714	8.18	4	Italy	46283	6.67	4	Spain	33612
5	Portugal	35020	3.64	5	Portugal	43382	6.25	5	Tunisia	24484
6	Tunisia	24484	2.54	6	Saudi Ar	37395	5.39	6	Albania	12380
7	Italy	14242	1.48	7	USA	34876	5.02	7	Egypt	3940
8	Albania	12431	1.29	8	Morocco	25467	3.67	8	Peru	3252
9	France	4606	0.48	9	UAE	19677	2.83	9	Jordan	2820
10	USD	4528	0.47	10	Germany	11612	1.67	178	Palestine	2435
	Others	32935	3.42		Others	114002	16.42		Others	-427982
	World	962410	100.00		World	694205	100.00		World	268205

3.4. World Foreign Trade of Virgin Lampante Olive Oil

Table 5 illustrates world foreign trade data for virgin lampante olive oil (HS150940) in 2023. Spain remains the largest exporter of virgin lampante olive oil, contributing 34.55% of global exports, while Italy and the USA are the primary importers. However, Türkiye has an insignificant presence in this segment, with zero exports recorded in 2023 and only minimal imports. This suggests that Türkiye either refines its lower-quality oils domestically before export or prioritizes higher-value categories such as virgin and extra virgin olive oils. Given the increasing industrial applications of lampante olive oil, Türkiye could explore potential opportunities in this category to enhance its trade balance.

Table 5. World foreign trade for virgin lampante olive oil (HS150940), 2023

Export				Import				Foreign Trade Balance		
No	Country	Value (\$)	Rate (%)	No	Country	Value (\$)	Rate (%)	No	Country	Value (\$)
1	Spain	88738	34.55	1	Italy	231708	46.64	1	Syrian	52112
2	Syrian	52112	20.29	2	Spain	158725	31.95	2	Portugal	33953
3	Portugal	51468	20.04	3	USA	31871	6.41	3	Greece	17786
4	Greece	17830	6.94	4	Canada	18984	3.82	4	Morocco	11638
5	Morocco	12134	4.72	5	Portugal	17515	3.53	5	Peru	7704
6	Italy	12023	4.68	6	France	10494	2.11	6	Albania	3937
7	Peru	7704	3.00	7	Saudi Ar.	6906	1.39	7	Tunisia	2712
8	Albania	3937	1.53	8	Norway	2440	0.49	8	Chile	2050
9	Tunisia	2881	1.12	9	Germany	1965	0.40	9	Egypt	1106
77	Türkiye	0	0.00	144	Türkiye	1	0.00	55	Türkiye	-1
	Others	8032	3.13		Others	16226	3.27		Others	-372973
	World	256859	100.00		World	496835	100.00		World	-239976

3.5. World Foreign Trade Data for Other Olive Oil

Table 6 shows world foreign trade data for other olive oil (HS150990) in 2023. Spain remains the dominant exporter of other olive oils, accounting for 53.01% of global exports, with Türkiye ranking as the third-largest exporter, contributing 9.41%. The USA is the largest importer (25.48%), followed by Italy and Spain. Türkiye's strong presence in this category is reflected in its

positive trade balance of \$210.23 million, positioning it as a key supplier to international markets. However, increased competition from Spain and Italy necessitates strategic branding and promotional efforts to sustain Türkiye's market share and further penetrate lucrative markets such as USA, UK, Brazil and Japon.

Table 6. World foreign trade data for other olive oil (HS150990), 2023

Export				Import				Foreign Trade Balance		
No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)
1	Spain	1196384	53.01	1	USA	536280	25.48	1	Spain	1018510
2	Italy	316602	14.03	2	Italy	239158	11.36	2	Türkiye	210234
3	Türkiye	212330	9.41	3	Spain	177874	8.45	3	Greece	106286
4	Portugal	158766	7.04	4	UK	134748	6.40	4	Tunisia	77519
5	Greece	111641	4.95	5	Portugal	109298	5.19	5	Italy	77444
6	Tunisia	77687	3.44	6	Brazil	81933	3.89	6	Portugal	49468
7	USA	40154	1.78	7	Japan	63066	3.00	7	Lebanon	14487
8	France	21892	0.97	8	Canada	58232	2.77	8	UAE	8959
9	UAE	20214	0.90	9	Netherlands	56504	2.68	9	Syrian	8321
10	Lebanon	14651	0.65	67	Türkiye	2096	0.10	10	Palestine	4041
	Others	86384	3.83		Others	645689	30.68		Others	-1474371
	World	2256705	100.00		World	2104878	100.00		World	100898

3.6. World Foreign Trade Data for Virgin Pomace Oil

Table 7 shows world foreign trade data for pomace oil (HS151000) in 2023. Spain continues to lead global pomace oil exports (43.66%), followed by Italy (16.46%) and Greece (13.94%). Türkiye holds a moderate position with a 5.20% share, exporting \$41.61 million worth of pomace oil in 2023, making it the fourth-largest global exporter. Türkiye's pomace oil exports are primarily directed towards the USA, Saudi Arabia, and Iraq, suggesting a focus on markets with demand for refined and blended olive oils. Given the lower price point of pomace oil, Türkiye could capitalize on cost efficiencies and technological advancements in refining to expand its footprint in this market.

Table 7. World foreign trade data for pomace oil (HS151000), 2023

Export				Import				Foreign Trade Balance		
No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)	Rate (\$)	No	Country	Value (\$)
1	Spain	349575	43.66	1	Spain	186615	27.12	1	Spain	162960
2	Italy	131815	16.46	2	Italy	92783	13.48	2	Greece	105992
3	Greece	111624	13.94	3	USA	54582	7.93	3	Tunisia	45063
4	Portugal	90452	11.30	4	Portugal	54211	7.88	4	Türkiye	41162
5	Tunisia	47004	5.87	5	Saudi Ar.	24446	3.55	5	Italy	39032
6	Türkiye	41610	5.20	6	UAE	19540	2.84	6	Portugal	36241
7	Morocco	7657	0.96	7	Iraq	18998	2.76	7	Morocco	7657
8	Germany	4689	0.59	8	UK	18502	2.69	8	Syrian	333
9	UAE	4308	0.54	9	Korea	17718	2.57	9	TimorLe..	183
10	Australia	1412	0.18	67	Türkiye	448	0.07	10	Albania	156
	Others	10538	1.32		Others	200240	29.10		Others	-326178
	World	800684	100.00		World	688083	100.00		World	112601

3.7. Countries To Which Türkiye Exports Olive Oil

Table 8 illustrates countries to which Türkiye exports olive oil in 2023. Türkiye's olive oil exports are highly diversified across different regions. Spain (35.78%) and Israel (31.05%) are the leading importers of Turkish extra virgin olive oil, indicating strong demand from Mediterranean markets. The USA emerges as a key destination for other olive oils (42.50% of exports) and pomace oil (24.71%), showcasing its growing consumer base for Turkish products. Notably, virgin olive oil exports are concentrated in Spain (47.75%) and the USA (15.14%), reflecting Türkiye's role as a bulk supplier to re-exporting nations. Expanding brand recognition and direct-to-consumer sales in high-income markets could further enhance Türkiye's olive oil trade.

Table 8. Countries to which Türkiye exports olive oil in 2023

Extra virgin olive oil			Virgin olive oil			Other olive oil			Pomace oil		
Country	Value (\$)	Rate (\$)	Country	Value (\$)	Rate (\$)	Country	Value (\$)	Rate (\$)	Country	Value (\$)	Rate (\$)
Spain	3277	35.78	Spain	244320	47.75	USA	90241	42.50	USA	10283	24.71
Israel	2844	31.05	USA	77440	15.14	Spain	71093	33.48	Saudi A	7662	18.41
Saudi A	1189	12.98	Italy	37997	7.43	Italy	17895	8.43	Iraq	5507	13.23
USA	427	4.66	SaudiAr	32292	6.31	Morocco	9533	4.49	Israel	2018	4.85
Egypt	334	3.65	Japan	27092	5.29	Colombia	3562	1.68	Spain	1958	4.71
Others	1087	11.87	Others	92512	18.08	Others	20006	9.42	Others	14182	34.08
World	9158	100.00	World	511653	100.00	World	212330	100.00	World	41610	100.00

Note: HS190940 was not exported in 2023.

3.8. Countries To Which Türkiye Imports Olive Oil

Türkiye's olive oil imports are heavily dependent on Syria, which accounts for 98.82% of extra virgin olive oil imports and 97.30% of virgin olive oil imports, raising concerns over supply chain stability and geopolitical risks. Other notable import sources include France, Lebanon, and Spain, but their contributions remain minor. The dominance of Syrian imports suggests that Türkiye relies on lower-cost suppliers for blending, domestic consumption, or re-export purposes. Diversifying import sources and investing in domestic production improvements could help mitigate dependency risks and enhance Türkiye's self-sufficiency in premium olive oil categories.

Table 9. Countries to which Türkiye imports olive oil

Extra virgin olive oil			Virgin olive oil			Other olive oil			Pomace oil		
Country	Value (\$)	Rate (%)	Country	Value (\$)	Rate (%)	Country	Value (\$)	Rate (%)	Country	Value (\$)	Rate (%)
Syrian	107127	98.82	Syrian	85896	97.30	Syrian	1063	50.72	Spain	444	99.11
Azerbaijan	1252	1.15	Liby	853	0.97	France	763	36.40	Italy	4	0.89
Italy	17	0.02	Lebanon	753	0.85	Lebanon	160	7.63	-	-	0.00
Spain	6	0.01	France	390	0.44	Italy	87	4.15	-	-	0.00
France	1	0.00	USA	236	0.27	Spain	9	0.43	-	-	0.00
Others	0	0.00	Others	150	0.17	Others	14	0.67	Others	0	0.00
World	108403	100.00	World	88278	100.00	World	2096	100.00	World	448	100.00

Note: HS190940 was not imported in 2023.

4. CONCLUSION

This study has examined Türkiye 's olive oil foreign trade structure from a global market perspective, highlighting its evolving position in the international olive oil sector. The findings reveal a significant shift in Türkiye's export strategy, with an increasing emphasis on high-quality extra virgin olive oil to capture premium market segments. While Türkiye remains a major player in the virgin olive oil category, recent trends indicate a growing competitiveness in other segments such as pomace oil and refined olive oils. Additionally, Türkiye 's reliance on imports for certain categories of olive oil, particularly from Syria, raises concerns regarding supply chain stability and long-term

sustainability. To enhance its competitiveness in global markets, Türkiye should focus on value-added production, quality enhancement, and branding efforts to differentiate its olive oil products. The enhancement of trade agreements, the investment in sustainable agricultural practices, and the expansion of direct-to-consumer marketing channels in high-income countries have the potential to further improve Türkiye 's market position. Future research should explore the impacts of geopolitical factors, climate change, and evolving consumer preferences on Türkiye 's olive oil trade in order to provide a more profound understanding of sustainable growth strategies.

REFERENCES

- Balkan, B. A., & Meral, S. (2017). Olive oil industry dynamics: The case of Turkey. In *35th International Conference of the System Dynamics Society and 60th Anniversary of System Dynamics Celebration* (pp. 1–26).
- European Commission (2024). *Olive oil, agriculture and rural development*. Retrieved February 15, 2025, from https://agriculture.ec.europa.eu/farming/crop-productions-and-plant-based-products/olive-oil_en
- FAO (2024). *Focus on olive oil*. Food and Agriculture Organization. Retrieved February 15, 2025, from <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e3f86a02-f489-4f12-a859-64a038409c1f/content>
- IOC (2024). *International Olive Oil Council Publications Olivae*. International Olive Oil Council. Retrieved February 22, 2025, from <https://observatory.internationaloliveoil.org/apps>
- Pilak, C., & Ülger, S. (2021). Determination of the factors affecting Turkish olive producers' adoption of good agricultural practices in Marmara region of Turkey. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 24(3), 515–521.

GIDA ENFLASYONU: NEDENLERİ, SONUÇLARI VE İSTİKRAR İÇİN STRATEJİLER

Osman İnanç GÜNEY¹

1. GİRİŞ

Gıda enflasyonu, gıda fiyatlarının genel seviyesindeki artışları ifade eder ve genellikle tüketici fiyat endeksleri (TÜFE) veya üretici fiyat endeksleri (ÜFE) gibi göstergelerle ölçülür. Gıda fiyatlarının genel seviyesi gıda fiyat endeksleriyle ölçülür ve bu ölçüm Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yapılır. Gıda fiyat endeksi, gıda emtia sepetindeki ürünlerin uluslararası fiyatlarındaki değişimin bir ölçüsüdür. Bu sepetteki gıda ürünleri, sepetteki ağırlıklarına göre tahıl ürünleri (%30-35), bitkisel yağ (%20-25), şeker (%8-12), et ürünleri (%15-20) ve süt ürünleri (%10-15) olarak sıralanabilir.

Gıda enflasyonu, ekonomik istikrarı, gıda güvenliğini ve tüketici refahını etkileyen kritik bir küresel bir sorundur. Son yıllarda, gıda fiyat enflasyonu çeşitli makroekonomik, çevresel ve jeopolitik faktörler tarafından etkilenmekte ve bu da politika yapıcılar ve araştırmacılar arasında özellikle gıda güvenliğini tesis etmek adına endişelere yol açmaktadır (Chand, 2010; Bhattacharya and Gupta, 2018). Gıda fiyatlarındaki istikrarsızlıklar ve sürekli artışların etkisi, gıda harcamalarının hanehalkı tüketiminin büyük bir bölümünü oluşturduğu ve

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Adana Meslek Yüksekokulu, inancguney@gmail.com, iguney@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8467-2079.

dolayısıyla yoksulluk seviyelerini ve yetersiz beslenme sonuçlarını oldukça etkilediği gelişmekte olan ekonomilerde çok daha fazladır (Fujii, 2013).

Tarihsel olarak, gıda fiyatları tedarik zinciri kesintileri, döviz kuru dalgalanmaları ve küresel ekonomik döngüler gibi faktörler nedeniyle oynaklık göstermiştir. 2007-2008 küresel gıda fiyat krizi, arz kısıtlamaları, biyoyakıtlara olan talebin artması ve emtia piyasalarındaki spekülasyon faaliyetleri nedeniyle fiyatların yükseldiği önemli bir örnektir (Richards and Pofahl, 2009). Daha yakın zamanda, COVID-19 salgını ve Rusya-Ukrayna çatışması, küresel gıda tedarik zincirlerini etkileyerek gıda fiyatlarındaki oynaklığı yine arttırmıştır (Sohag and Islam, 2023). Hindistan gibi ülkelerde, gıda enflasyonunun kalıcı sorunu, tarımsal tedarik zincirlerindeki yapısal verimsizlikler ve çiftçilik sektöründeki artan işgücü maliyetlerinden kaynaklanmaktadır (Bhattacharya ve Gupta, 2018). Bu arada, Polonya'daki gıda enflasyonunun kalıcı sorununun gerçek zamanlı takibi, çevrimiçi gıda fiyatlarının fiyat hareketleri ve tüketici davranışları hakkında değerli içgörüler sağlayabileceğini göstermiştir (Jaworski, 2021). Web kazıma gibi büyük veri tekniklerinin kullanımı, gıda enflasyonu eğilimlerinin daha doğru ve zamanında tahmin edilmesini sağlamıştır (Macias ve diğerleri, 2023).

Gıda fiyat enflasyonu, yerel ve küresel faktörlerin bir birleşiminden etkilenerek bölgelere ve zaman dilimlerine göre değişmektedir. Çalışmalar, petrol fiyatları, döviz kurları, iklim koşulları ve tarımsal ücretlerin gıda fiyat eğilimlerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Köse and Ünal, 2024). Örneğin, Latin Amerika'da petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ve artan sıcaklıklar gıda fiyat artışlarına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Benzer şekilde, Avrupa Birliği'nde, gıda enflasyonunun kalıcı sorunu jeopolitik riskler ve küresel enerji piyasalarıyla yakından bağlantılıdır (McCorriston, 2015).

Gıda enflasyonunun kısa ve uzun vadeli ekonomik ve sosyal sonuçları vardır. Kısa vadede, artan gıda fiyatları tüketicilerin satın alma güçlerini zayıflatarak haneleri (özellikle düşük gelirli gruplarda) temel gıda maddeleri tüketimlerini azaltmaya zorlayabilir ve böylece gıda güvenliği ve yetersiz beslenme sorunlarını ortaya çıkarabilir (Fujii, 2013). Kalıcı gıda enflasyonunun genel ekonomik istikrarsızlığın oluşmasına, merkez bankaları üzerinde kısıtlayıcı para politikaları uygulaması yönündeki baskının artmasına ve dolayısıyla ekonomik büyümenin yavaşlamasına katkıda bulunması da muhtemeldir (Bhattacharya ve Jain, 2020).

Uzun vadede ise bu durum ülkeleri, yerel gıda yeterliliklerini artırmaya yönelik müdahaleler yapmaya zorlar. Örneğin ülkeler yerel tüketicileri korumak için ticaret kısıtlamalarına gidebilirler bu ise tarımsal üretim ve ticaret modellerinde yapısal değişimlere yol açabilir (Chand, 2010). Ek olarak enflasyonist baskılar, geçmiş küresel gıda krizlerinde görüldüğü gibi gıdanın güvenliğine yönelik endişelerin olduğu bölgelerde toplumsal huzursuzluğu körükleyebilir (Richards ve Pofahl, 2009). Bu sonuçlar, gıda enflasyonunun neden olacağı sürdürülebilir gıda güvenliği sorununa çözüm bulmak ve bozulan ekonomik istikrarı tekrar sağlamak için çözüm odaklı ve dinamik politika önlemlerine ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye’de gıda enflasyonu son yıllarda ekonomik istikrarı tehdit eden temel sorunlardan biri haline gelmiştir. 2023 yılı itibarıyla, gıda ve alkolsüz içecekler tüketici sepetinde %25,9’luk bir paya sahip olup, özellikle düşük gelirli haneler üzerinde ağır bir yük oluşturmaktadır (Yavuz, 2021). Türkiye’de gıda fiyatlarının genel tüketici fiyat endeksine oranla daha hızlı artış göstermesi bu konunun ekonomi politikalarında öncelikli bir mesele haline gelmesine yol açmıştır (Şahin Kutlu, 2021). Özellikle döviz kuru dalgalanmaları, tarımsal üretimdeki yapısal sorunlar, küresel iklim değişiklikleri ve arz-talep dengesizlikleri

gıda fiyatlarındaki hızlı artışın başlıca sebepleri arasında yer almaktadır (Özçelik and Uslu, 2024). Son yıllarda tarım girdilerinin ithalata bağımlılığı, lojistik maliyetlerin yükselmesi ve üretim süreçlerindeki verimsizlikler gıda enflasyonunun kronikleşmesine neden olmuştur. Türkiye’de gıda fiyatlarının artışı yalnızca tüketiciler için değil, üreticiler açısından da büyük bir mali baskı yaratmakta ve çiftçilerin üretim maliyetlerini karşılamakta zorlanmasına yol açmaktadır (Haydaroğlu and Bilgiç, 2024). Gıda enflasyonunun yönetilebilir seviyelere indirilebilmesi için uzun vadeli yapısal reformlar, tarımsal üretimde sürdürülebilirlik politikaları ve tedarik zinciri verimliliğini artıracak önlemler kritik önem taşımaktadır (Şahin Kutlu, 2021;TEPAV, 2024)

Bu bölümde gıda enflasyonunun nedenleri ve etkileri incelenecek, ulusal ve uluslararası düzeyde alınan politika önlemleri değerlendirilecektir. Bölüm özellikle, tarımsal üretim kısıtlamaları, enerji maliyetleri ve iklim değişikliği gibi arz yönlü faktörlerin yanı sıra tüketici satın alma davranışları ve makroekonomik politikalar gibi talep yönlü faktörleri bir arada ele alarak gıda enflasyonunun temel itici güçlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca gıda enflasyonu sorununun etkilerini azaltmak ve gıda fiyatlarının uzun vadede istikrarını sağlamak için etkili stratejileri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. GIDA ENFLASYONUNUN NEDENLERİ

Gıda enflasyonu arz tarafındaki kısılmalar, talep tarafındaki baskılar, makroekonomik politikalar, finansal belirsizlikler ve jeopolitik risklerin bir birleşimidir. Bu nedenleri anlamak, gıda fiyatlarını dengeleyen ve gıda güvenliğini sağlayan politikaları tasarlamak için çok önemlidir.

2.1.Arz Tarafı Faktörleri

2.1.1. İklim Değişikliği ve Tarımsal Verimlilik

İklim değişikliği, artan sıcaklıklar, öngörülemeyen yağışlar ve kuraklık ve sel gibi aşırı hava olayları yoluyla ürün verimini etkileyerek gıda enflasyonunun önemli bir itici gücü olarak kabul edilmektedir. Araştırmalar daha yüksek sıcaklıkların özellikle Latin Amerika ve Güney Asya gibi iklime duyarlı bölgelerde tarımsal üretimi azalttığını ortaya koymaktadır (Köse, 2024). Benzer şekilde, Hindistan'da düzensiz hava koşulları sık sık ürün kaybına neden olarak gıda fiyat enflasyonuna neden olmuştur (Chand, 2010).

2.1.2. Artan Girdi ve Üretim Maliyetleri

Gıda enflasyonunun önemli bir sorumlusu gübre, tohum, ilaç ve yakıt gibi girdilerin maliyetlerinin artmasıdır. Modern tarımda birçok faaliyetin büyük ölçüde yakıta dayanıyor olması yükselen petrol fiyatlarının doğrudan gıda üretim maliyetlerini etkilemesine sebep olmaktadır (Dünya Bankası, 2024). Ek olarak, tarımsal ücret enflasyonu, özellikle emek yoğun çiftçiliğin hakim olduğu gelişmekte olan ekonomilerde gıda fiyatlarını etkilemektedir (Bhattacharya ve Jain, 2020).

2.1.3. Tedarik Zinciri Kesintileri

COVID-19 salgını ve Rusya-Ukrayna çatışması sırasında küresel tedarik zincirinde yaşanan kesintiler gıda kıtlığına ve fiyat artışlarına neden olmuştur (McCorriston, 2015). Önemli ticaret yollarının kapanması ve özellikle buğday ve mısır gibi temel ürünlere yönelik ihracat kısıtlamaları küresel gıda fiyatlarında dalgalanmasından sorumlu olmuşlardır (Algieri, 2024).

2.2. Talep Tarafı Faktörleri

2.2.1. Nüfus Artışı ve Beslenme Değişiklikleri

Artan küresel nüfus ve yüksek proteinli gıdalara (et, süt ürünleri, işlenmiş gıdalar) yönelik talep artışı gıda tedarik zincirleri üzerinde ek baskılar oluşturmaktadır. Gelişmekte olan piyasalar üzerine yapılan çalışmalar kentleşme ve gelir artışının özellikle kaynak yoğun gıdaların tüketiminde artışa yol açtığını ortaya koymaktadır (Fujii, 2013).

2.2.2. Tüketici Panik Alışverişi ve Biriktirme

Enflasyon dönemlerinde tüketici gıda satın alımlarındaki beklenmeyen davranışlar fiyatların oynaklığını daha da kötüleştirmektedir. Türkiye üzerine yapılan çalışmalar artan enflasyon beklentilerinin panik alımlara ve stokçuluğa yol açarak piyasa arz-talep dengesini göstermektedir (Haydaroğlu and Bilgiç, 2024). Bu durum ise piyasada fiyat oluşumlarını etkilemektedir. Tüketicilerin COVID-19 döneminde ihtiyaç fazlası gıda satın alımları yapmaları da kısa vadeli gıda kıtlığına yol açmıştır (Sohag and Islam, 2023). Bu durum ise geçici de olsa fiyat artışlarını beraberinde getirmiştir.

2.3. Makroekonomik Politikalar ve Döviz Kuru Dalgalanmaları

2.3.1. Para Politikası ve Enflasyonist Baskılar

Gevşek para politikaları ve aşırı likidite, gelişmekte olan ekonomilerde gıda enflasyonu sorununun artmasıyla ilişkilendirilmiştir (Bhattacharya ve Gupta, 2018). Öte yandan, enflasyonu kontrol etmeyi amaçlayan kısıtlayıcı para politikaları genellikle çiftçiler için borçlanma maliyetlerini artırarak gıda fiyat enflasyonunu daha da kötüleştirmektedir (Bhattacharya ve Jain, 2020).

2.3.2. Döviz Kurunun Değer Kaybı ve İthalat Maliyetleri

Değer kaybeden bir para birimi gıda ithalatının maliyetini artırarak enflasyona katkıda bulunur. Çalışmalar, döviz kuru oynaklığının özellikle Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da gıda fiyatlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Macias ve diğerleri, 2023).

2.4. Finansal Spekülasyon ve Piyasa Bozulmaları

2.4.1. Emtia Piyasalarında Spekülatif Ticaret

Hedge fonları ve kurumsal yatırımcılar tarımsal vadeli işlem piyasalarındaki faaliyetlerini artırarak yapay gıda fiyat artışlarına yol açabilmektedirler (Richards and Pofahl, 2009). Özellikle buğday, pirinç ve mısırdaki spekülasyonlar gıda fiyat istikrarsızlığını kötüleştirmekte ve enflasyonun tahmin edilmesini zorlaştırdı (Baek, 2023).

2.5. Jeopolitik Riskler ve Ticaret Politikaları

2.5.1. İhracat Kısıtlamaları ve Ticaret Engelleri

Ülkeler genellikle yerli tüketicileri korumak için temel gıdalara ihracat yasağı koyabilmektedir. Ancak bu tür politikalar küresel piyasalarda dengeyi bozarak ithalata bağımlı ülkelerdeki gıda enflasyonu sorununu daha da kötüleşmesine neden olmaktadır (Chand, 2010).

3. GIDA ENFLASYONUNUN ETKİLERİ

Gıda enflasyonunun, artan tüketici fiyatlarının ötesinde makroekonomik istikrarı, hane halkı tüketimini, gıda güvenliğini ve sosyal istikrarı etkileyen geniş kapsamlı sonuçları vardır. Gıda üzerindeki enflasyonist baskıların etkileri gıdanın hane halkı harcamalarının büyük bir bölümünü oluşturduğu düşük gelirli ekonomilerde çok daha şiddetli olmaktadır. Bu etkileri anlamak,

riskleri azaltmak ve uzun vadeli gıda fiyat istikrarını sağlamak için etkili politika önlemlerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

3.1. Makroekonomik Sonuçlar

Gıda enflasyonu, özellikle gıdanın tüketici fiyat endeksinin (TÜFE) önemli bir bölümünü oluşturduğu ekonomilerde genel enflasyon düzeyini belirlemede önemli bir rol oynar. Latin Amerika ve Asya üzerine yapılan çalışmalar gıda enflasyonunun enflasyonist döngüleri tetikleyebileceğini ve merkez bankalarının etkili para politikası uygulamalarını zorlaştırabileceğini göstermektedir (Köse, 2024). Gıda fiyatları yükseldiğinde genel enflasyon bunu takip eder ve bu da artan üretim maliyetlerine, azalan tüketim harcamalarına ve döviz kurlarında dalgalanmalara yol açar. Gıda ithalatına büyük ölçüde bağımlı olan ekonomilerde ulusal para biriminin değer kaybetmesi ithal edilen tarımsal emtiaların maliyetini artırarak enflasyonist baskıları daha da kötüleştirebilir (Macias vd., 2023).

Merkez bankaları, enflasyonu dizginlemek için faiz oranlarını artırmak gibi para politikalarını uygulayarak gıda enflasyonunun kalıcı sorununa yanıt vermektedir. Ancak, bu tür önlemler özellikle tarımsal yatırımlar için krediye güvenen çiftçiler ve gıda üreticileri için beklenmedik sonuçlara da yol açabilir (Bhattacharya and Jain, 2020). Daha yüksek faiz oranları borçlanma maliyetlerini artırarak gıda üretimine yapılan yatırımları azaltır ve bu da uzun vadeli arz kısıtlamalarına ve daha fazla enflasyonist baskıya yol açabilir. Bazı durumlarda gıda fiyat enflasyonunu etkili bir şekilde ele almadan uygulanan agresif parasal sıkılaştırmaları ekonomide büyüme hızında yavaşlamalara neden olabilmektedir (Bhattacharya and Gupta, 2018).

3.2. Hane halkı Tüketimi ve Sosyal Refah Üzerindeki Etki

Gıda enflasyonunun hane halkları üzerindeki kalıcı etkisinin en şiddetli olduğu kesim, kazançlarının önemli bir kısmını gıdaya harcayan düşük gelirli nüfustur. Gıda fiyatları arttıkça satın alma gücü azalır ve tüketicileri sağlık ve eğitim gibi temel mal ve hizmetlere yönelik harcamalarını azaltmaya zorlar (Fujii, 2013). Hindistan ve Filipinler'deki araştırmalar, gıda enflasyonunun hane halklarının beslenme ihtiyaçlarını karşılamada zorlanması ve artan yoksulluk oranlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Daha ucuz ve düşük kaliteli gıdalara doğru kayma özellikle çocuklar ve hamile kadınlar arasında da uzun vadeli sağlık etkileri konusunda endişelere yol açmıştır.

Gıda enflasyonu dönemlerinde tüketici davranışı, piyasa bozulmalarını daha da kötüleştirebilir. Türkiye üzerine yapılan çalışmalar, enflasyon beklentilerinin genellikle panik alışverişine ve stokçuluğa yol açtığını, bunun da yapay olarak talebi artırdığını ve gıda fiyatlarındaki artışları hızlandırdığını göstermektedir (Haydaroglu and Bilgiç, 2024). Benzer eğilimler, tedarik zinciri kesintilerinin tüketici kaynaklı kıtlıklarla birleşerek geçici fiyat artışlarına neden olduğu COVID-19 salgını sırasında da gözlemlendi (Sohag and Islam, 2023).

3.3. Gıda Güvenliği Riskleri ve Yetersiz Beslenme

Kalıcı gıda enflasyonu sorununun en endişe verici sonuçlarından birisi özellikle nüfusun büyük bir kısmının zaten açlık ve yetersiz beslenme riski altında olduğu gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliği üzerindeki etkisidir. Artan gıda fiyatları, yeterli beslenmeye erişimi azaltır ve geçimlik tarıma bağımlı kırsal toplulukları etkiler (Bhattacharya and Gupta, 2018). Dünya Bankası ve FAO'nun araştırmaları gıda enflasyonunun sorununun iklim değişikliği ve beklenmeyen hava olaylarıyla bir araya

geldiğinde küresel gıda bulunabilirliğinde uzun vadeli bir düşüşe yol açabileceği konusunda uyarmaktadır (Dünya Bankası, 2024; FAO, 2024).

Tarımsal ücret enflasyonu ve artan girdi maliyetleri, savunmasız gruplar için gıda satın alınabilirliğini daha da azaltır. Etiyopya'da yapılan çalışmalar gıda enflasyonu sorununun artan fiyatların tarımsal üretimden elde edilen kazançları geride bırakması nedeniyle kırsal yoksulluğu artırdığını göstermiştir (Headey, 2023). Dahası, hükümetin gıda yardım programlarının sınırlı olduğu bölgelerde gıda enflasyonunun kalıcı sorunu özellikle çocuklar ve yaşlılar arasında yetersiz beslenmeyi ve açlığı daha da kötüleştirmektedir.

3.4. Sosyal ve Politik İstikrarsızlık

Gıda enflasyonu sorunu ile toplumsal huzursuzluk arasındaki bağlantı tarih boyunca söz konusu olmuştur. Artan gıda fiyatları, özellikle gıdanın uygun fiyatlı olmasının büyük bir kamu endişesi olduğu ülkelerde sıklıkla protestoları, işçi grevlerini ve siyasi istikrarsızlığı tetiklemiştir (Richards and Pofahl, 2009). 2007-2008 küresel gıda krizinde, gıda fiyatlarındaki aşırı artışların temel gıda maddelerine erişimi zorlaştırması sonucunda Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki birçok ülkede yaygın protestolar meydana gelmiştir. Daha yakın tarihli analizler, sürdürülebilir gıda fiyat enflasyonunun Güney Asya ve Orta Doğu gibi bölgelerde artan sosyal gerginliklere katkıda bulunduğunu ve hükümetler üzerinde acil gıda yardım programları uygulamak için ek baskı oluşturduğunu göstermektedir (Algieri, 2024).

3.5. Hükümet Tepkileri ve Politika Zorlukları

Dünya genelinde hükümetler gıda enflasyonu sorunun etkilerini azaltmak için fiyat kontrolleri, gıda sübvansiyonları, ihracat kısıtlamalarına ve ticaret politikası ayarlamalarına gibi çeşitli önlemler uygulamaktadırlar. Bu politikalar kısa vadeli bir

rahatlama sağlasa da genellikle beklenmeyen ekonomik sonuçlara da yol açabilmektedir. Latin Amerika ekonomileri üzerine yapılan çalışmalar tarım ve gıda ürünlerine yönelik fiyat sübvansiyonlarının enflasyonun temel etkilerini azaltmada başarısız olduğunu ve kamu maliyesine önemli bir mali yük getirdiğini göstermektedir (Köse, 2024).

Yurt içi gıda fiyatlarını istikrara kavuşturmayı amaçlayan ihracat kısıtlamaları, genellikle küresel piyasalarda olumsuz taşıma etkilerine sahiptir. Bu durum tahıl ihraç eden ülkelerin buğday ve diğer temel gıdalarda dünya çapında ciddi fiyat artışlarına yol açan ticaret engelleri koyduğu Rusya-Ukrayna çatışması sırasında gözlemlenmiştir (McCorriston, 2015).

3.6. Finansal Spekülasyon ve Piyasa Dalgalanması

Tarımsal emtialardaki finansal spekülasyonun rolü, gıda fiyat enflasyonunun bir itici gücü olarak giderek daha fazla incelenmektedir. Hedge fonları ve kurumsal yatırımcılar tarafından vadeli işlem piyasalarına yapılan yatırımlar fiyat oynaklığına katkıda bulunmuş ve gıda enflasyonunun kalıcı sorununu daha öngörülemez ve gerçek arz ve talep koşullarından kopuk hale getirmiştir (Richards and Pofahl, 2009). Çalışmalar buğday, pirinç ve mısırdaki aşırı spekülasyonun yapay fiyat artışlarına yol açtığını ve politika yapıcıların etkili fiyat istikrar stratejileri uygulama çabalarını zorlaştırdığını ileri sürmektedir (Baek, 2023).

4. GIDA ENFLASYONU İLE MÜCADELE: POLİTİK ÖNERİLER VE POLİTİK OLMAYAN YAKLAŞIMLAR

Gıda enflasyonunun oluşumunu engellemek ve mevcut enflasyonun etkilerini hafifletmek, politika odaklı müdahaleler ile politik olmayan yaklaşımların bir arada kullanılmasını gerektirir.

Hükümetler ve uluslararası örgütler gıda piyasalarını düzenlemede, ticaret politikalarını geliştirmede ve parasal müdahaleleri yönetmede önemli bir rol oynarken özel sektör çabaları, tüketici davranışları ve sürdürülebilir tarım uygulamaları da fiyat istikrarına katkıda bulunabilir. Bu bölüm, gıda enflasyonu sorunuyla mücadele etmek ve uzun stratejiler oluşturmak için hem politik hem de politik olmayan bir dizi önerileri ana hatlarıyla açıklamaktadır.

4.1. Tarımsal Verimlilik ve Dayanıklılığı Güçlendirme

Gıda fiyatlarını istikrara kavuşturmanın en etkili yollarından biri teknolojik gelişmeler, daha iyi çiftçilik uygulamaları ve tedarik zinciri verimliliği yoluyla tarımsal verimliliği iyileştirmektir. Hükümetler, tarımsal verimliliği arttırmak ve üretim maliyetlerini düşürmek için hassas tarım uygulamaları, sulama verimlili ve iklime dayanıklı ürün çeşitlerinin geliştirilmesi gibi alanlara yatırım yapmalıdır (Bhattacharya ve diğerleri, 2020). Küçük çiftçiler için girdi maliyetlerini azaltmak adına uygun fiyatlı gübre, tohum ve çiftçilik teknolojilerine erişimi genişletmek de kritik öneme sahiptir (FAO, 2024).

Depolama ve lojistiğin iyileştirilmesi, hasat sonrası gıda kayıplarını azaltabilir ve gıdanın gereksiz fiyat artışları olmadan pazarlara ulaşmasını sağlayabilir. Ayrıca kırsal altyapıya, ulaşım ağlarına ve depolama tesislerine yapılacak yatırımlar da tedarik zinciri kesintilerini önleyecek ve gereksiz gıda fiyat dalgalanmalarını azaltacaktır (Chand, 2010).

4.2. Ticaret Politikası Reformları ve Piyasa İstikrarı

Ticaret politikaları, gıdanın uygun fiyatlı ve bulunabilir olmasını sağlamada kritik bir rol oynar. İhracat yasaklarına ve yüksek tarifelere güvenen ülkeler genellikle küresel kıtlıkları daha da artırır ve gıda fiyatlarındaki oynaklığı artırır (OECD, 2023). Bunun yerine, hükümetlerin ticaret serbestleştirme

stratejilerine, ithalat kaynaklarını çeşitlendirmeye ve temel gıda maddelerindeki engelleri azaltmaya odaklanmaları gıda fiyatlarının küresel ölçekte istikrarına katkıda bulunacaktır (FAO, 2024).

Gıda rezervleri ve bölgesel ticaret anlaşmaları, oynak uluslararası pazarlara olan bağımlılığı azaltabilir. Hindistan’da uygulanan tahıl depolama programları yapay gıda kıtlıklarının oluşmasını engellenerek fiyat istikrarını sağlamaya önemli katkılar sağlamıştır (Chand, 2010).

4.3. Enflasyon Kontrolü İçin Parasal ve Mali Stratejiler

Merkez bankaları, ekonomik büyümeyi kısıtlamadan gıda fiyat enflasyonunu önlemek için para politikalarını dengelemelidirler. Merkez Bankaları faiz politikaları ile genel enflasyonu kontrol edebilirken, arz yönlü gıda fiyat enflasyonunun kontrolünde etkisiz kalmaktadır. Temel gıda maddeleri için sübvansiyonlar veya dezavantajlı kesimlere doğrudan nakit transferleri, piyasaları bozmadan tüketicileri gıda fiyat artışlarından korumada daha etkilidir (Qayyum, 2018).

Hükümetler ayrıca uzun vadeli istikrarı sağlamak için gıda ile ilgili vergileri azaltmalı ve yerel gıda üretimi için teşvikler sağlamalıdır (Dünya Bankası, 2024). Ancak burada aşırı mali yüklerden ve piyasa verimsizliklerinden kaçınmak için sübvansiyonlar dikkatli bir şekilde yönetilmelidir (Richards and Pofahl, 2009).

4.4. Gıda Piyasalarında Finansal Spekülasyonun Azaltılması

Gıda emtia piyasalarında spekülasyon ticaret yapay fiyat enflasyonu ile ilişkilendirilmiştir ve hedge fonları ve kurumsal yatırımcılar fiyat dalgalanmalarını daha da kötüleştirmektedir (Richards and Pofahl, 2009). Hükümetler vadeli işlem

piyasalarında spekülâtif ticarete sınırlamalar da dahil olmak üzere daha güçlü finansal düzenlemeler getirmelidir (OECD, 2023).

Hükümet müdahalelerinin ötesinde, şirketler ve yatırımcılar sürdürülebilir gıda üretimine odaklanan etik yatırım fonlarını teşvik etmeli ve piyasa spekülasyonunun gıda fiyatlarını istikrarsızlaştırmamasını sağlamalıdır (Baek, 2023).

4.5. İklim Akıllı Tarım ve Sürdürülebilir Uygulamalar

İklim değışikliğı, gıda enflasyonu gibi kalıcı sorunların başlıca itici gücü olup, iklime dayanıklı tarım için uzun vadeli yatırımları gerektirmektedir. Bu doğrultuda, hükümetler kuraklığa dayanıklı mahsulleri, sürdürülebilir su yönetimini ve karbon açısından verimli tarım uygulamalarını teşvik etmelidir (FAO, 2024).

Tarımsal sektörü paydaşları zararlı kimyasallara başvurmada toprak sağlığını iyileştiren ve üretkenliği artıran bir uygulama olan rejeneratif tarımın benimsenmesi konusunda çiftçilere destek sağlayabilir (Dünya Bankası, 2024).

4.6. Gıda Güvenliğı için Küresel İşbirliğinin Güçlendirilmesi

Küresel işbirliği, gıda enflasyonu gibi kalıcı bir sorunun hafifletilmesi için olmazsa olmazdır. Ülkeler, kriz zamanlarında gıda tedariklerini paylaşmak ve sınırlar arasında fiyat istikrarını sağlamak için bölgesel acil gıda rezervleri oluşturmalıdır (FAO, 2024). Dünya Gıda Programı (WFP) ve uluslararası ticaret anlaşmaları hassas bölgelerde gıda tedariklerinin güvence altına alınmasına ve eşit gıda dağıtımının sağlanmasına odaklanmalıdır (OECD, 2023).

Hükümet eylemlerinin ötesinde, şirketler ve araştırma kurumları da gıda kıtlığının uzun vadeli risklerini azaltarak

tarımsal inovasyon ve sürdürülebilir çiftçilik modelleri konusunda iş birliği içinde olmadıkları (McCorrison, 2015).

4.7. Politik Olmayan Çözümler ve Bireysel Eylemler

Gıda fiyat artışlarının etkisini azaltmak için hükümet politikaları dışında bireysel ve kurumsal inisiyatif kullanımıyla da önemli adımlar atabilir.

4.7.1. Sürdürülebilir Tüketici Seçimleri

Tüketicilerin, uluslararası fiyat dalgalanmalarına tabi ithal ürünler yerine yerel ve mevsimlik gıdaları tercih etmesi, sürdürülebilir beslenme alışkanlıklarını teşvik ederken gıda enflasyonunun yarattığı kalıcı baskıları da azaltabilir (Fujii, 2013). Beslenme tercihlerini bitki bazlı ve bölgesel olarak mevcut gıdalara kaydırmak, genel gıda talebini düşürerek küresel tedarik zincirleri üzerindeki baskıyı azaltabilir.

4.7.2. Gıda İsrafını Azaltma

Küresel olarak üretilen gıdanın tahmini %30-40'ı israf edilmekte ve bu da yapay fiyat enflasyonuna önemli bir katkıda bulunmaktadır (FAO, 2024). Bireyler daha iyi yemek planlaması, gıda koruma teknikleri ve gıda bağış programlarını destekleyerek gıda israfını minimize edebilirler. Ayrıca süpermarketler ve restoranlar da fazla gıdanın atılmak yerine yeniden dağıtılmasını sağlamak için gıda bankalarıyla ortaklıklar kurabilirler.

4.7.3. Yerel ve Topluluk Tabanlı Tarımı Destekleme

Bireyler ve işletmeler, yerel çiftliklerin tüketicilerden doğrudan yatırım aldığı, istikrarlı gıda üretimi ve adil fiyatlandırmayı garantileyen toplum destekli tarıma (TDT) katılabilir (McCorrison, 2015). TDT, şehir merkezlerine yakın kırsal bölgelerde faaliyet gösteren çiftçiler ile kentlerde yaşayan bireylerin ortaklık kurduğu, üreticiler ve üyelerin iş birliği içinde çalıştığı, yerel ölçekte organik ürünlerin üretimini ve pazarlanmasını teşvik eden sosyo-ekonomik bir organizasyondur

(Özden, 2020). Bu yalnızca küçük ölçekli çiftçileri desteklemekle kalmaz, aynı zamanda maliyetleri artıran büyük ölçekli gıda dağıtımçılarına olan bağımlılığı da azaltır.

4.7.4. Kurumsal Sorumluluk ve Etik Kaynak

Şirketler tarım işçileri için adil ücretler sağlayarak, tedarik zinciri verimsizliklerini azaltarak ve sürdürülebilir gıda üretimine yatırım yaparak kalıcı gıda enflasyonu sorununu hafifletmeye yardımcı olabilir. Etik kaynak kullanımı ve çiftçilerle doğrudan ticaret ortaklıkları gibi uygulamalar gereksiz aracılara ortadan kaldırarak fiyatların istikrarına yardımcı olur (Sohag and Islam, 2023).

5. SONUÇ

Gıda enflasyonu ekonomik istikrarı, gıda güvenliğini ve sosyal refahı etkileyen kalıcı ve çok yönlü bir sorundur. Bu çalışmada gıda enflasyonu sorununun iklim değişikliği, artan üretim maliyetleri ve tedarik zinciri verimsizlikleri gibi arz yönlü kesintiler ile nüfus artışı, değişen beslenme tercihleri ve gıda piyasalarındaki finansal spekülasyonlar gibi talep yönlü baskılar tarafından yönlendirildiğini ortaya konulmuştur. Genel enflasyon kontrolü için önemli olsa da para ve maliye politikaları özellikle ticaret kısıtlamaları veya beklenmeyen iklim olayları gibi dış şoklardan kaynaklandığında, gıda fiyat enflasyonu üzerinde genellikle sınırlı etkiye sahip olmaktadır.

Gıda fiyatlarında istikrarsızlığı hafifletmek için temel stratejiler arasında tarımsal üretkenliği artırmak, ticaret politikalarını iyileştirmek ve gıda emtialarındaki finansal spekülasyonu düzenlemek yer alabilir. İklimle dayanıklı tarıma, modern sulama tekniklerine ve verimli gıda depolama ve dağıtım sistemlerine yapılan yatırımlar gıda arzına yönelik istikrarı artırabilir ve aşırı fiyat dalgalanmalarını önleyebilir. Hükümetler

gıda sübvansiyonları, ihracat kısıtlamaları ve fiyat kontrolleri gibi müdahalelerin uzun vadeli piyasa bozulmaları yaratmamasını sağlayarak dengeli politika önlemleri uygulamalıdır. Ek olarak, ticaret anlaşmaları yapmak ve bölgesel gıda rezervleri oluşturmak gibi koordineli küresel çabalar istikrarlı gıda fiyatlarının korunması ve dezavantajlı gruplar için gıda güvenliğinin sağlanması için çok önemlidir.

Hükümet odaklı politikaların ötesinde, politik olmayan çözümler de gıda enflasyonu gibi kalıcı bir sorunun çözümünde önemli bir rol oynayabilir. Tüketiciler, işletmeler ve sivil toplum örgütleri yerel çiftçileri destekleyerek, gıda israfını azaltarak ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını teşvik ederek katkıda bulunabilirler. Yapay zekâ odaklı tedarik zinciri optimizasyonu ve gıda izlenebilirliği için blok zinciri teknolojisi gibi özel sektör yenilikleri de piyasa verimliliğini ve fiyat istikrarını artırmaya yardımcı olabilir.

Sonuç olarak hükümetleri, özel işletmeleri, sivil toplum örgütlerini ve tüketicileri içeren kapsamlı ve iş birlikçi bir yaklaşım gıda enflasyonu gibi kalıcı bir sorunun uzun vadeli risklerini azaltmak için birlikte çalışmalıdır. Sürdürülebilir tarım uygulamalarını benimseyerek, adil ticaret politikalarını garanti altına alarak, küresel iş birliğini güçlendirerek ve sorumlu tüketim davranışlarını teşvik ederek toplumlar, gelecekteki enflasyonist şoklara karşı koruma sağlayan dayanıklı ve istikrarlı bir gıda sistemi inşa edebilirler.

KAYNAKÇA

- Algieri, B. (2024). The impact of geopolitical risks on food price volatility.
- Baek, J. (2023). Financialization of food markets and its impact on inflation.
- Bhattacharya, R., and Gupta, S. (2018). Macroeconomic determinants of the persistent issue of food inflation: Evidence from emerging economies.
- Bhattacharya, R., and Jain, P. (2020). Monetary policy and the persistent issue of food inflation: A paradox in inflation control mechanisms.
- Chand, R. (2010). Agricultural price policy and food security: Lessons from India's buffer stock model.
- FAO. (2024). Global food price trends and policy recommendations. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Fujii, T. (2013). The impact of the persistent issue of food inflation on poverty in the Philippines. *Food Policy*, 39, 13–27.
- Haydaroğlu, M., and Bilgiç, E. (2024). Consumer behavior and the persistent issue of food inflation: An empirical study on Türkiye.
- Headey, D. (2023). Food price volatility and rural poverty: The Ethiopian experience.
- Köse, N. (2024). Exchange rate fluctuations and food price inflation in Latin America.
- Macias, P. et al. (2023). Trade policy responses to the persistent issue of food inflation: The case of Poland.

- McCorriston, S. (2015). Food price dynamics and price adjustment in the EU. Oxford University Press.
- OECD. (2023). OECD food price index: Trends and policy implications.
- Qayyum, A. (2018). The role of monetary policy in controlling the persistent issue of food inflation in Pakistan.
- Richards, T. J., and Pofahl, G. M. (2009). Commodity prices and the persistent issue of food inflation: A structural econometric model. *American Journal of Agricultural Economics*, 91(5), 1450–1455.
- Sohag, K., and Islam, M. (2023). Blockchain technology and AI-driven supply chain optimization in food markets.
- World Bank. (2024). Global food security and inflation trends.

GIDA OKURYAZARLIĞI: İSTANBUL İLİ ARAŞTIRMASI¹

Osman İNAN²

Sema KONYALI³

1. GİRİŞ

İstanbul ili, kalabalık nüfusu, Türkiye'nin bütün bölgelerinden ve toplumun neredeyse her kesiminden insanın yaşaması ile bilinmektedir. İl, nüfusunun yoğunluğunun farklı gelir, kültür ve eğitim düzeyinden insanları barındırması ile, demografik göstergeler açısından çok çeşitlilik sağlayan, karmaşık yapısıyla anlaşılması zor bir kenttir.

İstanbul'da yaşayanlar arasında gıda okuryazarlığı bilgi düzeylerinde de ciddi bir eşitsizlik vardır. İlde, gıda güvencesinin temini, birçok sorununun bir arada ele alınmasını gerektirmekte, bireylerin gıda okuryazarlığı edindirilmeleri, bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri önemli bulunmaktadır.

Gıda okuryazarlığı kavramı, bireylerin, ailelerin ve toplumların sağlıklı olmaları ve dünyanın mevcut koşullarında iyi yaşamaları için gıda ile ilgili bilmeleri ve yapmaları gereken şeyleri yeniden tanımlamaya yönelik bir çerçeve ve gelecek

¹ Bu kitap bölümü, Osman İnan tarafından Dr.Öğr.Üyesi Sema Konyalı danışmanlığında tamamlanan “Sürdürülebilir Gıda Politikaları Açısından Tüketicilerin Bilinçli Gıda Satın Alma Kararlarının İncelenmesi” başlıklı doktora tezinden elde edilmiştir.

² Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, E-mail: osmaninan.2025@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7306-5516.

³ Dr.Öğr.Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tekirdağ, E-mail: skonyali@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6049-495X.

nesiller için ufuk açıcı bir yaklaşım olarak doğmuştur (FAO, 2023). Gıda okuryazarlığı (*food literacy*), bireylerin gıda ve beslenme hakkında bilgi edinebilme, değerlendirme, sağlıklı ve dengeli beslenme için uygun seçimler yapma, gıda israfının önüne geçmek ve sürdürülebilir gıda sistemlerinin sağlanabilmesi için etik ve bilinçli tüketim alışkanlıkları kazanma gibi konularda gereken bilgi, beceri ve kararlara sahip olmasını ifade etmektedir (FOODTR, 2022).

Çalışmada, gıda okuryazarlığı konusunda literatür incelendiğinde, konu ile ilgili yapılan araştırmaların son yıllarda arttığı görülmüştür. Aktaş ve Özdoğan, (2016); bilgi, beceri ve karar odaklı, kuramlara dayanan ve etkin eğitim yöntemlerinin kullanıldığı gıda ve beslenme okuryazarlığı girişimlerinin planlanması ve uygulanmasında ilgili tüm paydaşların iş birliği içinde olmalarının yararlı olacağını belirtmiştir. Ulaş-Kadioğlu (2019); gıda okuryazarlığı araştırmalarının artıyor olmasına dikkat çekerken, Türkiye’de gıda okuryazarlığını ölçmek için kullanılabilecek kabul gören bir yöntemin olmadığını belirtmiştir. Kubilay ve Yüksel, (2023); sürdürülebilir gıda okuryazarlığı ölçeğinin Türkçe uyarlamasının yetişkinlerde sürdürülebilir gıda okuryazarlığı düzeyini değerlendiren ilk ve tek geçerliliği ve güvenilirliği doğrulanmış ölçme aracı olduğunu savunmuşlardır. Tanış-Özçelik vd. (2024); Gıda ve Beslenme Okuryazarlık Ölçeği (GBOÖ)’nin çocukların gıda ve beslenme okuryazarlık düzeylerini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçebilecek bir araç olduğunu; ve öğrencilerin gıda ve beslenme okuryazarlık düzeylerini izlemek ve değerlendirmek için kullanılabileceğini savunmuşlardır. Bahar ve Yılmaz (2021); nitelikli bir eğitimle gıda okuryazarı bir birey olunabileceğini savunmuştur. Bunun için, öğretim programlarında gıda okuryazarlığı eğitimi verilmesinin önemini belirtmiştir. Angın vd. (2022); okul öncesi dönemden itibaren gıda ve beslenme okur-yazarlığının kazandırılmasına yönelik girişimlerin hastalıkların önlenmesi,

sağlığın geliştirilmesi ve sürdürülmesi konusunda önemli rol oynadığını belirtmiştir. Ertürk-Yaşar (2023); yetişkinlere özellikle genç yaşta genel beslenme, porsiyonlama, gıda etiketlerini okuma ve sayısal okuryazarlık konularında eğitim verilmesinin insanların sağlıklı beslenmeye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olacağını belirtmiştir. Öztürk ve Özgen (2023); gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için beslenme bilgisinin, sürdürülebilir gıda okuryazarlığını geliştirmeye yönelik girişimlerin önemli bir parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sarıyer vd. (2024); çocuklar, ergenler ve yaşlı yetişkinler için gıda okuryazarlığı ölçümleri konusunda her yaşam evresinin özelliklerini dikkate alan daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Gıda okuryazarlığı konusunun önemi birçok araştırmada belirtilmiş ancak kapsamının genişletilmesinin gerektiği vurgulanmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada, İstanbul ilinde, gıda okuryazarlığının durumunu ortaya koymak ve karar vericilere gıdalar hususunda eğitim, koruma ve bilgilendirme çalışmaları için öneriler sunmak amaçlanmıştır. İldeki, demografik yapıyı anlayabilmek için nüfusu, cinsiyet dağılımı, gelir dağılımı, yaş dağılımı, sosyo-ekonomik statü (SES) grupları vb. incelenmiştir. SES gruplarının nasıl ve kimlerden oluştuğunu anlamak için Kantar Media TNS (2012), tarafından yapılan araştırma incelenmiş ve çalışmada güncel versiyonu kullanılarak katılımcıların SES grupları belirlenmiştir (TÜAD, 2012).

Anket formu, İstanbul ilinde yaşayan kişilerin gıda okuryazarlığı bilgi düzeyinin öğrenilmesi için zor olmayan *evet-hayır* tipinde, *çoktan seçmeli* ve *açık uçlu* olarak toplamda 21 adet sorudan oluşmuştur. Demografik sorular ise, katılımcıları tanımaya yönelik olarak; ad-soyad bilgisi içermeyecek şekilde,

genel anlamda cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek bilgisi, eğitim durumu, hanede yaşayan kişi sayısı, hanede kimlerle yaşadığı, hanehalkı gelir bilgisi, hanehalkı gideri, hanehalkı gıda gideri vb. den oluşmuştur. SES grubunu anlamaya yönelik olarak ise haneye en çok gelir getiren kişinin (*hane reisi*) çalışıp-çalışmadığı, mesleği, eğitim durumu hakkında sorular sorulmuştur.

Araştırmanın nüfusu bilinen İstanbul ilinde yapılması sebebiyle sonlu örneklem kullanılmıştır. Bunun yanında, sorulara verilen cevapların evet-hayır şeklinde olması oranın tahminine yönelik formüllerin kullanılmasını gerektirmiştir. Bu sebeple, formülde %50 evet (0,50), %50 (0,50) hayır oranı kullanılmıştır. %95 güven sınırı, 0,04 hata payı ile örneklem büyüklüğü hesaplandığında 601 anket sayısına ulaşılmıştır. Araştırmada, hatalı ya da eksik yapılabilecek anketler olabileceği hesaplanarak yaklaşık %3 olarak fazla anket yapılmasına karar verilmiştir. En sonunda 616 adet anketin, tam olarak yapıldığına karar verilerek araştırmada değerlendirilmiştir. Anketler, 2024 Ocak–2024 Mayıs döneminde yapılmış ve 616 kişi ile görüşülmüştür.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Yapı

Araştırmada, katılımcıların cinsiyet, yaş dağılımı, medeni hali, eğitim durumu, hanede yaşayan kişi sayısı, hanede kimlerle beraber yaşadıkları, meslekleri, hanehalkı aylık gelirleri, hanehalkı aylık harcamaları, hanehalkı aylık gıda harcamaları gibi demografik yapıları ile SES grupları ile ilgili bilgiler verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik özelliklere göre dağılım (N/%)

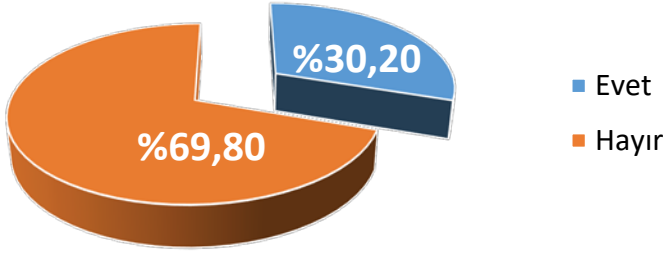
Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	349	56,70	Okur-yazar değil	4	0,65
Erkek	267	43,30	İlkokul	90	14,61
Medeni Durum			Ortaokul	48	7,80
Evli	464	75,32	Lise	191	31,00
Bekâr	123	19,97	Ön Lisans	45	7,31
Diğer	29	4,71	Lisans	185	30,03
Yaş Dağılımı			Lisansüstü	53	8,60
18-29	81	13,15	Hanede Yaşadığı Kişiler		
30-39	223	36,20	Aile	568	92,21
40-49	138	22,40	Akraba	8	1,30
50-59	95	15,42	Arkadaş	4	0,65
60 ve üstü	79	12,83	Yalnız	36	5,84
Meslek Dağılımı			Hanede Yaşayan Sayısı		
Çalışmıyor	52	8,44	1	36	5,85
Öğrenci	64	10,39	2	150	24,35
Serbest Meslek	89	14,45	3	160	25,97
Kamu	109	17,70	4	167	27,11
Özel Sektör	249	40,42	5	73	11,85
Emekli	53	8,60	6 ve üstü	30	4,87
Hanehalkı Aylık Gelir			Hanehalkı Aylık Gider		
17.002 TL ve altı	99	16,07	10.000 TL ve altı	67	10,88
17.003 TL ve 30.000 TL arası	113	18,34	10.001 TL ve 20.000 TL arası	149	24,19
30.000 TL ve 50.000 TL arası	148	24,02	20.001 TL ve 30.000 TL arası	137	22,24
50.001 TL ve 80.000 TL arası	127	20,62	30.001 TL ve 50.000 TL arası	129	20,94
80.001 TL ve üzeri	83	13,48	50.001 TL ve üzeri	89	14,45
Cevap Yok	46	7,47	Cevap Yok	45	7,30
SES Grubu			Hanehalkı Aylık Gıda Gider		
A	66	10,71	10.000 TL ve altı	272	44,15
B	126	20,45	10.001 TL ve 15.000 TL arası	107	17,37
C1	161	26,14	15.001 TL ve 20.000 TL arası	93	15,10
C2	124	20,13	20.001 TL ve 25.000 TL arası	39	6,33
D	86	13,96	25.001 TL ve üzeri	69	11,20
E	53	8,61	Cevap Yok	36	5,85

3.2. Gıda Okuryazarlığı Bilgileri

Araştırmada, katılımcıların gıda okuryazarlığı konusunda bilgi durumlarını ve düşüncelerini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla, katılımcılara çok çeşitli konulardan oluşturulmuş sorular yöneltilmiş ve yanıtları (%) olarak verilmiştir.

3.2.1. Gıda Okuryazarlığının Duyulması ve Tanımlanabilmesi

Araştırmada katılımcılara daha önce gıda okuryazarlığı ifadesini duymuş olup olmadıkları sorulmuş ve yanıtları verilmiştir.

Şekil 1. Gıda Okuryazarlığının Duyulması (%)

Katılımcıların %30,20'si daha önce gıda okuryazarlığı ifadesini duymuş olduğunu, %69,80'i ile büyük bir çoğunluğu ise daha önce gıda okuryazarlığı ifadesini duymadığını belirtmiştir (Şekil 1.).

Araştırmada katılımcılardan gıda okuryazarlığı ifadesini tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların %47'si gıda okuryazarlığını tanımlamak için kendi ifadelerini kullanmış, %53'ü ise bilmiyorum, fikrim yok ifadelerini kullanmış ya da yanıtlayamayacağını ifade etmiştir. Gıda okuryazarlığını tanımlamaya çalışanlar arasında ise, çok azının tanımı istenildiği gibi yapabildikleri tespit edilmiştir.

3.2.2. Gıda Okuryazarlığı Eğitimi Bilgisi

Araştırmada katılımcıların gıda okuryazarlığı konusunda eğitime katılım durumları incelenmiştir. Katılımcılardan 27 kişi (%4,40) daha önce bir gıda okuryazarlığı eğitimine katıldığını ifade etmiştir. 589 kişi (%95,60) ise daha önce herhangi bir gıda okuryazarlığı eğitimi almadığını ifade etmiştir. Daha önce eğitime katılanlardan 12 kişi (%44,40) erkek, 15 kişi (%56,60) kadındır. Eğitime katılanlardan 8 kişi B SES grubundan, 5'er kişi A, C1 ve C2 SES gruplarından, 2'ser kişi D ve E SES gruplarındandır. Daha önce bir eğitime katılanlardan 12 kişi 30-39 yaş arasındadır (%44,40). Lisans ve lisansüstü eğitimli 17 kişi (%63,00) daha önce bir eğitime katıldığını ifade etmiştir. 80.001 TL ve üzeri hanehalkı geliri olan 7 kişi daha önce eğitime katıldığını belirtmiştir.

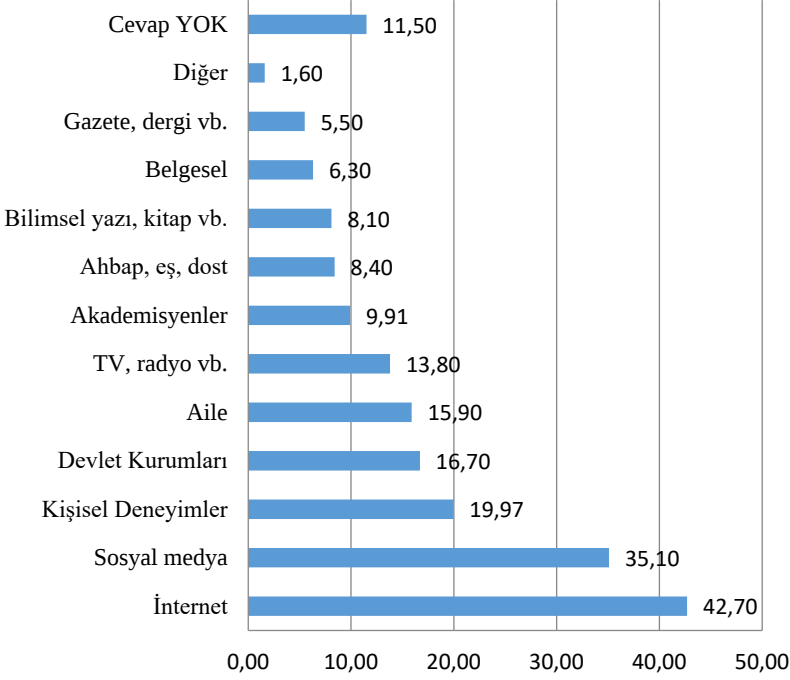
Araştırmada katılımcıların gıda okuryazarlığı ile ilgili daha önce eğitime katıldıkları yerler incelenmiştir. Katılımcılara bu konuda birden fazla tercih yapabilecekleri belirtilmiştir. Katılımcılardan 17 kişi (%53,12) herhangi bir üniversiteden, 5 kişi (%15,23) İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinden, 3 kişi (%9,38) herhangi bir dernekten, 2 kişi (%6,25) herhangi bir özel firmadan ve 5 kişi (%15,23) diğer yerlerden bir eğitime katıldığını ifade etmiştir.

Araştırmada katılımcıların gıda okuryazarlığı eğitimi alma konusunda düşünceleri de sorulmuştur. Katılımcılardan 113 kişi (%18,30) gıda okuryazarlığı eğitimi almayı düşünebileceğini ifade etmiştir. 503 kişi (%81,70) ise gıda okuryazarlığı eğitimi almayı düşünmediğini belirtmiştir.

3.2.3. Gıda Okuryazarlığı Konusunda Bilgi Edinme Kaynakları ve En Çok Güvenilen Kaynaklar

Araştırmada katılımcıların gıda okuryazarlığı konusu hakkında bilgi edindikleri kaynakların öğrenilmesi amacıyla en

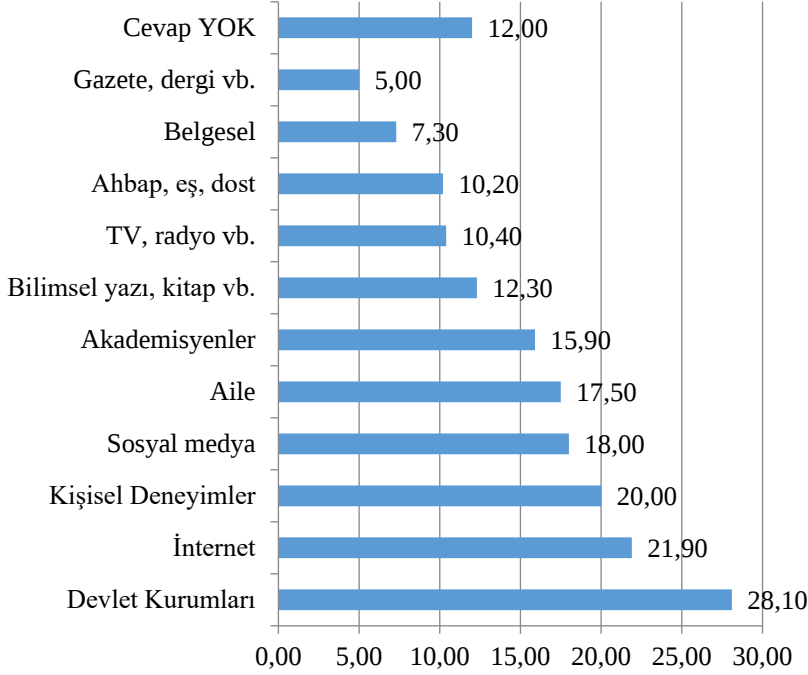
fazla 5 tane kaynak belirtmeleri istenmiş ve yanıtları sıralanarak yüzde (%) olarak verilmiştir.

Şekil 2. Gıda Okuryazarlığı Konusunda Bilgi Edinme Kaynakları (%)

Katılımcılardan 263 kişi (%42,70) internetten araştırma vasıtasıyla, 216 kişi (%35,10) sosyal medya kanalıyla, 123 kişi (%19,97) geçmiş kişisel deneyimlerinden, 103 kişi (%16,70) çeşitli devlet kurumlarının bilgilendirmeleri yoluyla, 98 kişi (%15,90) ailesinde gördükleriyle, 85 kişi (%13,80) TV, radyo vb. programlardan, 58 kişi (%9,91) akademisyenlerden, 52 kişi (%8,40) ahbap, eş, dost aracılığıyla, 50 kişi (%8,10) bilimsel yazı, kitap vb. ile, 38 kişi (%6,30) izledikleri belgesellerden, 34 kişi (%5,50) gazete, dergi vb. ile, 10 kişi (%1,60) ise diğer yollarla gıda okuryazarlığı konusunda bilgi edindiğini belirtmiştir. 71 kişi (%11,50) ise bu soruyu yanıtlamamıştır (Şekil 2.).

Araştırmada katılımcıların gıda okuryazarlığı konusunda bilgi edinme kaynaklarından en çok güvendiklerinin öğrenilmesi hedeflenmiş ve bu amaçla katılımcılardan en fazla 5 tane kaynak belirtmeleri istenmiştir.

Şekil 3. Gıda Okuryazarlığı Konusunda Güvenilen Kaynaklar (%)

Katılımcılardan 173 kişi (%28,10) devlet kurumlarını, 135 kişi (%21,90) kişisel internet araştırmalarını, 123 kişi (%20) kişisel deneyimlerini, 111 kişi (%18) sosyal medyayı, 108 kişi (%17,50) aileyi, 98 kişi (%15,90) akademisyenleri, 76 kişi (%12,30) bilimsel yazı, kitap vb.'ni, 64 kişi (%10,40) TV, radyo vb.'ni, 63 kişi (%10,20) ahbap, eş, dost vb.'ni, 45 kişi (%7,30) belgeselleri, 31 kişi (%5) gazete, dergi vb.'ni, gıda okuryazarlığı konusunda bilgi edinmek için güvenilir kaynak olarak gördüğünü ifade etmiştir. 74 kişi (%12) ise bu soruya herhangi bir cevap vermemiştir (Şekil 3.).

3.2.4. Gıda Satın Alma Kararlarında Uzman Görüşünün Önemsenmesi ve Alışveriş Listesinin Yenilenebilmesi

Araştırmada katılımcılara, gıda satın alma kararlarında uzman görüşünü önemseyip önemsemedikleri sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar yüzde (%) olarak verilmiştir. Katılımcılardan 474 kişi (%76,90) gıda satın alma kararlarında uzman görüşünü önemsediklerini, 142 kişi (%23,10) ise uzman görüşünü önemsemediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların gıda alışveriş listelerini, edindikleri bilgilere göre yenileyip yenilemeyecekleri belirlenmiştir. Katılımcılardan 503 kişi (%81,70) alışveriş listesini edindiği bilgilerle yenileyebileceğini belirtmiştir. 113 kişi (%18,30) ise alışveriş listesini yenilemeyeceğini ifade etmiştir.

3.2.5. Tüketici Derneğine/Kooperatifine Üyelik Durumu ve Üyelğe Yaklaşım

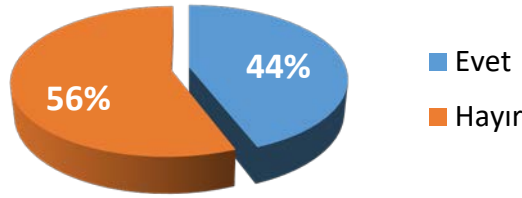
Katılımcıların herhangi bir tüketici derneğine/kooperatifine üye olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Katılımcılardan 29 kişinin (%4,70) bir tüketici derneğine/ kooperatifine üye olduğu, 587 kişinin (%95,30) ise herhangi bir tüketici derneğine/ kooperatifine üye olmadıkları tespit edilmiştir. Bir tüketici derneğine/kooperatifine üye olanlardan 20 kişi (%69) kadın, 9 kişi (%31) erkektir. Tüketici derneğine/ kooperatifine üye olanlardan 13 kişi (%35,80) 30-39 yaş arasındadır. Lisans ve ön lisans mezunlarından 14 kişi (%48,30), lisans ve lisansüstü mezunlarından 12 kişi (%41,40) bir tüketici derneğine/kooperatifine üyedir. Bir tüketici derneğine/ kooperatifine üyelik durumunun SES gruplarında eşit oranda dağılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların herhangi bir tüketici derneğine ya da kooperatifine üye olmayı faydalı bulup bulmadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Katılımcılardan 234 kişi (%37,99)

bir tüketici derneği/kooperatifine üye olmayı faydalı bulurken, 382 kişi (%62,01) herhangi bir tüketici derneğine üye olmayı faydalı bulmadığını ifade etmiştir.

3.2.6. Güvenilir Gıda Kavramının Duyulması ve Tanımlanabilmesi

Araştırmada katılımcılara daha önce güvenilir gıda kavramını duyup duymadıkları sorusu yöneltilmiştir.

Şekil 4. Güvenilir Gıda Kavramının Duyulması (%)

Katılımcılardan 271 kişi (%44) daha önce güvenilir gıda kavramını duyduğunu, 345 kişi (%56) ise daha önce güvenilir gıda kavramını duymadığını ifade etmiştir (Şekil 4.).

Araştırmada katılımcıların güvenilir gıda kavramının öğrenilmesi amaçlanarak, katılımcılardan açık uçlu olarak güvenilir gıdayı tanımlamaları istenmiştir. Katılımcılardan 420 kişi (%68,18) güvenilir gıda kavramını tanımlamaya çalışmıştır. 196 kişiden (%31,82) ise güvenilir gıda tanımı yapması istendiğinde bilgin yok, bilmiyorum, fikrim yok ya da anlaşılmaz cevaplar vermişlerdir.

3.2.7. Gıda Alışverişinde Yaşanan Sorunlar ve Bildirilebilmesi

Araştırmada, katılımcıların daha önce yaptıkları herhangi bir gıda alışverişlerinde problem yaşayıp yaşamadıkları belirlenmiştir. Katılımcılardan 317 kişi (%51,50) gıda alışverişlerinde en az bir kez problem yaşadıklarını

belirtmişlerdir. 299 kişi (%48,50) ise daha önce gıda alışverişlerinde herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmada katılımcılara, satın alabilecekleri bir gıda ürünüyle ilgili sorunla karşılaştıklarında nereye başvurabileceklerini bilip bilmedikleri sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan 395 kişi (%64,10) satın aldıkları bir gıda ürünüyle ilgili sorun yaşadığında nereye başvurabileceğini bildiğini, 221 kişi (%35,90) ise bilmediğini belirtmiştir.

Araştırmada, katılımcıların satın aldıkları bir gıda ürünüyle ilgili sorunla karşılaştıklarında neler yapabileceklerini belirlemek amaçlanmıştır. Bunun için, katılımcılardan satın aldıkları gıda ürünü ile ilgili sorunla karşılaştıklarında yapabilecekleri 5 tane kararı sıralamaları istenmiştir.

Katılımcılardan 285 kişi (%46,30) satıcı firmaya itiraz edebileceğini, 248 kişi (%40,30) tüketici derneğine (Alo 175 hattı vb. ile) şikâyet edebileceğini, 132 kişi (%21,40) Alo 174 hattını arayabileceğini, 125 kişi (%20,30) devlet kurumlarını bilgilendirebileceğini, 102 kişi (%16,60) sosyal medyada şikâyetlerini duyurabileceğini, 78 kişi (%12,70) eş, dost, akrabalarına ürünün kötü özelliklerinden bahsedebileceğini, 78 kişi (%12,70) bir daha aynı satıcı firmadan alışveriş yapmayabileceğini, 75 kişi (%12,20) İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne başvurabileceğini, 54 kişi (%8,80) satıcı firmanın internet hesaplarında olumsuz eleştiriler yapabileceğini, 14 kişi (%2,30) TV, radyo vb. yerlere şikâyet edebileceğini belirtmiştir. 33 kişi (%5,40) ise satın aldığı gıda ile ilgili sorun yaşadığında hiçbir şey yapmayacağını belirtmiştir.

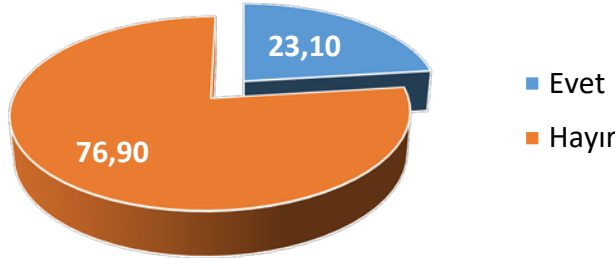
Araştırmada, katılımcıların satın aldıkları bir gıda ürünüyle ilgili sorunla karşılaştıklarında ve bunun gerekli yerlere bildirimini yaptıklarında olumlu bir geri dönüş alıp alamayacakları ile ilgili beklentileri belirlenmiştir.

Katılımcılardan 370 kişi (%60,10) bildirim yaptığı yerlerden olumlu bir geri dönüş alabileceğini, 246 kişi (%39,90) bildirim yaptığı yerlerden olumlu bir geri dönüş elde edemeyeceğini düşünmektedir.

Araştırmada, katılımcıların gıda konularında resmi kurumların yaptıkları bilgilendirmeleri takip edip etmedikleri ayrıca sorularak belirlenmiştir. Katılımcılardan 323 kişi (%52,40) gıda konusunda resmi kurumların bilgilendirmelerini takip ettiklerini, 293 kişi (%47,60) ise gıda konusunda resmi kurumların bilgilendirmelerini takip etmediklerini belirtmişlerdir.

3.2.8. Gıda Güvencesi Kavramının Duyulması

Katılımcıların daha önce gıda güvencesi kavramını duyup duymadıkları tespit edilmiştir.

Şekil 5. Gıda Güvencesi Kavramının Duyulması (%)

Katılımcılardan 142 kişi (%23,10) daha önce gıda güvencesi kavramını duyduğunu, 474 kişi (%76,90) ise daha önce gıda güvencesi kavramını duymadığını ifade etmiştir (Şekil 5.).

Katılımcıların gıda güvencesi kavramını tanımlayıp tanımlayamadıklarının belirlenebilmesi için yapılan ankette açık uçlu soru sorulmuş ve katılımcılardan gıda güvencesi kavramını tanımlamaları istenmiştir. Katılımcılardan 350 kişi (%56,82) gıda

güvencesi kavramını tanımlamaya çalışmıştır. 266 kişiden (%43,18) ise gıda güvencesi ile ilgili anladığını açıklaması istendiğinde bilgin yok, bilmiyorum, fikrim yok ya da anlaşılmaz cevaplar vermişlerdir. Alınan yanıtlardan, katılımcıların gıda güvencesi ile gıda güvenilirliği kavramlarını birbiriyle karıştırdığı tespit edilmiştir.

3.2.9. Gıda Satın Alma Kararlarının Yönlendirici Olabileceği Düşüncesi

Katılımcıların, gıda satın alma kararlarında yaptıkları tercihlerin gıda üretiminin yönlendirilmesinde (ya da devamlılığında) etkili olup olmayacağı ile ilgili düşünceleri belirlenmiştir. Katılımcılardan 414 kişi (%67,20), gıda satın alma kararının gıda üretiminin yönlendirilmesinde etkili olacağını düşünmektedir. 202 kişi (%32,80) ise gıda satın alma kararının gıda üretiminin yönlendirilmesinde etkili olmayacağını düşünmektedir.

4. SONUÇ

Günümüzde tüketiciler önemli oranda kentlerde yaşamakta, çoğunluğu, gıda sistemlerinde yaşananları görmemekte ve/veya yeterli bilgiye ulaşamamaktadır. Tüketicilerin gıda okuryazarlıklarının artırılması, sürdürülebilir gıda tüketimine ve sürdürülebilir gıda politikalarına önemli katkılar verebilecektir. Bu bakımdan, *gıda okuryazarlığının artırılması ile, sürdürülebilir gıda tüketimine katkı sağlaması amaçlanmaktadır*. Çalışma ile, tüketicilerin gıda okuryazarlığının durumu ortaya konulmuş ve öneriler getirilmiştir.

Tüketiciler arasında kavramlar açısından, güvenilir gıdanın %44, gıda okuryazarlığının %30,20, gıda güvencesinin %23,10 oranında duyulduğu tespit edilmiştir. Tüketicilerin gıda okuryazarlığını, gıda güvenilirliğini ve gıda güvencesini duyma

oranları genel olarak oldukça düşük düzeydedir. Bu konuda, sadece eğitim düzeyindeki yükselişin anlamlı bir şekilde bu kavramların duyulmasında önemli olduğu ancak istenilen düzeyde bir farkındalık artışına neden olmadığı söylenebilir. Bu kavramların toplumda bilinirliğinin artırılması ve içeriklerinin anlaşılmasının sağlanması gerekmektedir. Bu kavramların, anlaşılmasında erken yaşlarda alınan eğitimin önemi bulunmaktadır. Bu yönde, MEB seviyesinde gıda ve beslenme bilincinin geliştirilmesi için, 2023 yılında, ortaöğretim düzeyinde “sürdürülebilir tarım ve gıda güvenliği” dersi seçmeli ders olarak müfredata alınmış ve programı hazırlanmıştır. Ders kapsamında, bireylerin gıda satın alma kararlarının tarım üzerindeki etkisini değerlendirebilme konusu öğrenme amaçlarından bir tanesidir.

MEB seviyesinde gıda ve beslenme bilincinin geliştirilmesi, erken yaşlarda alınan eğitimin kazandıracağı alışkanlıklar ve ileriki aşamalarda tekrarları sağlanabilecek eğitimlerle daha rahat pekiştirilebilmesi bakımından iyi bir yöntemdir. Gıda ve beslenme bilincinin geliştirilmesi anlamında sürdürülebilir tarım ve gıda güvencesi hakkında bilgi edinilmesinin erken yaşlardan başlatılması önemlidir. Şimdiki halde seçmeli olan dersin bütün yaş gruplarında okullarda açılması, dersin eğitimcilerinin becerilerinin artırılması ve yakın gelecekte müfredattaki eğitimin etkinliğinin sonuçlarının ölçülmesi sağlanmalıdır.

Gıda hakkında eğitimlerin hayat boyu tekrarlanması önemlidir. Erken yaşta alınan eğitimlerin unutulabileceği, farkındalıkların azalabileceği ve öğrenilmesi istenen gıda konularının ileriki yaşlarda farklılaşabileceği hesaplanarak eğitimler düzenlenmelidir. Bazı bakanlıkların, yerel yönetimlerin, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, bazı özel firmaların gıda okuryazarlığı hususlarında eğitimler verdikleri ve bunlardan bazılarının sertifikalandırılabilirdiği görülmektedir.

Çoğunlukla benzer içerikte, başta gıda güvenilirliği, beslenme, gıda-çevre etkileşimi gibi ağırlıklı tek bir konuda olan bazıları daha kapsamlı ve farklılaşabilen yüzyüze veya online olarak çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilen eğitimler, gıdaya farkındalık oluşturmak açısından önemlidir. Gıda okuryazarlığı eğitimlerinin, sürdürülebilirlik ve gıda güvencesinin konularında daha kapsamlı olması, akademik çalışmalarla desteklenmesi ve tüketicinin ilgisini artıracak yeni önerilerin mevcut eğitimlere adapte edilmesinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Tüketicilerin sadece %4,40'ı gıda konusunda bir eğitime katıldığını belirtmiştir. Gıda okuryazarlığı eğitimine katılma isteği, %18,30 oranında, düşük düzeyde sayılabilmektedir. Oysaki, bireyin ve toplumun sürekli yenilenen gıda konularında hayat boyu bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, tüketicilerin eğitime katılımlarının teşvik edilmesi, eğitim isteklerinin artırılması, kendilerine en uygun eğitimlerle buluşturulmaları sağlanmalıdır.

Gıda konusunda başta FAO ve IFAD olmak üzere The World Bank, IPFRI ve ILO gibi BM kuruluşlarının çalışmaları ve çeşitli eğitim yöntemleri bulunmaktadır. Bu kuruluşların, dünya genelinde ve Türkiye'de önceki dönemlerde proje deneyimleri bulunmaktadır. Türkiye'nin gıda okuryazarlığının artırılması anlamında geçmiş deneyimleri, sivil toplumun ve uluslararası kuruluşların diğer ülkelerdeki deneyimleri, uluslararası BM kuruluşları ve diğer kuruluşlarla işbirlikleriyle kuvvetlendirilebilir.

Tüketicilerin gıda hakkında en çok bilgi edindikleri kaynaklar internet araştırması (%42,70) ve sosyal medya (%35,10) iken, en çok güven duydukları kaynak devlet kurumları (%28,10)'dır. Tüketicilerin %52,40'ının, devlet kurumlarının bilgilendirmelerini takip ettikleri belirlenmiştir.

Tarım ve gıda konularının gündemde daha fazla yer alması, doğru bilgilerin toplumda yayılmasını sağlayabilir. Önceki çalışmalar da, gıda konularının gündemde olmasının tüketiciler için uyaran durum oluşturduğunu göstermektedir. Gıda hakkında konuşulması, gündemde yer alması, bilgilenmeye yönelik ihtiyaçları artırmaktadır. Gıdanın konuşulması genellikle istenen bir durumdur. Toplumun bu alana ilgisini çekebilir, konunun tartışıldığı zemin ve kaynakların sayısı artabilir. Gıda hususlarındaki hatalı bilgiler, uygulanan tedbirler ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesiyle ayrıştırılabilir.

Çalışmada, gıda satın alma kararlarında uzman görüşünün önemsenie oranı %76,90, gıda alışveriş listesinin edinilen bilgilere göre yenileyebilmesi %82 olarak yüksek sayılabilecek düzeylerde bulunmuştur. Bu bakımdan uzmanların görüşlerini paylaşımlarıyla, tüketiciler doğru kaynaklara erişebilir. Uzun vadede gıda konularının gündemde olması çok fazla konunun kamuoyunda tartışılmasını sağlayabilir ve uzmanlar tarafından doğru bilgilendirmeler yapılmasını zorunlu kılar.

Planlı olarak gıda konularını gündeme taşımaya yönelik çalışmalarda yapılabilir. Örneğin, kamuoyunda yapılan bilgilendirme broşürleri, kamuspotu isminde tekrarlanan duyurular, devlet kurumlarının internet sitelerinden paylaşılan bilgilendirmeler, kamu kurumlarının diğer bilgilendirmeleri vb. çok sayıda yöntem gıda hususunda daha fazla doğru bilginin konuşulması ve tartışılmasını sağlayabilir.

Tüketicilerin, %37,99'u, tüketici derneğine/kooperatifine üyeliği faydalı bulmaktadır. Tüketici derneğine/kooperatifine üyeliğin ise, faydalı bulunma oranı toplumda düşük tespit edilmiştir. Tüketicilerin %51,50'si satın aldıkları bir gıda ürünü ile ilgili en az bir kez sorun yaşadığını belirtmiştir. Tüketicilerin %64,10'u, bu sorunda nereye başvuracaklarını bildiklerini belirtmiştir. Bu durumda; tüketicilerin %53,70'i satıcıya itiraz

edebileceğini, %40,30'u tüketici derneğine ve %21,40'ı Alo 174 hattına bildirim yapabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda, olumlu bir geri dönüş alabilme beklentisi, tüketiciler arasında %60,10'dur. Tüketiciler, gıda ile ilgili sorunlarında nereye başvurabileceklerini bilmeli ve geri dönüş alabileceklerinden emin olmalıdırlar.

Tüketici derneklerinin, tüketicilerin haklarını savunmaları ve tüketiciye tüketimleri ile ilgili sorunlarında en yakında olmaları beklenmektedir. Tüketicilerin bilemeyebilecekleri, ekonomik olarak karşılamakta zorlanacakları durumlarda tüketici derneklerinin devreye girmeleri, tüketicilerin sorunlarına karşın adalet aramaları beklenmektedir. Tüketici dernek ve kooperatiflerinin, tüketici haklarını savunabilir ve etkili olmaları üye kazanmalarını ve daha güçlü savunma yapmalarını sağlayacaktır. Bunun yanında, tüketici derneklerinin güçlü yapısı, gıda firmalarının ve gıda sistemlerinin iyileştirilmesine yardım edecektir. Yine, basının gıda sorunlarına ilgi göstermeleri, tüketici sorunlarını gündemde tutmaları önemlidir. Bir de yerel yönetimlerin, gıda alanında tüketici haklarını savunan birimlerinin olması ve bunların etkili şekilde çalışmaları gıda sorunlarının hızlıca çözümüne yardımcı olabilecektir.

Gıda satın alma kararlarının gıda üretimini yönlendirebileceğinin düşünülmesi %67,20 olarak, istenen oranda olmamasına rağmen yüksek oranda değerlendirilebilir. Tüketicilerin, gıda satın alma kararları ile gıda egemenliği için yönlendirici ve sorumlu tüketim bilinciyle hareket etmeleri sağlanmalıdır. Gıda egemenliği farkındalığı için: tüketicilere, gıda üretimi, gıda ihracatı ve ithalatının anlatılması, gıdanın stratejik öneminin, gıda egemenliği kavramının ve öneminin açıklanması sağlanmalıdır.

Gıda okuryazarlığı ile ilgili bölümün bulguları birlikte değerlendirildiğinde; tüketicilerin sürekli ve güvenilir

kaynaklardan yönlendirilmeleri, gıda eğitim ve gıda okuryazarlıklarının artırılması için istek, bilgi ve farkındalık oluşturan çalışmalarla buluşturulmaları önem arz etmektedir. Günümüzde gıdanın güvenilir gıda, çevre etkileşimi, gıdanın ekonomik kararları konularında gelişmeler yaşanmaktadır. Ek olarak, ani gelişen ya da bazıları kalıcı olabilen durumlar, tüketicileri gıda hakkında bilgilendirmeyi gerektirmektedir.

T. C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın, yerel yönetimlerle, tecrübesi olan uluslararası kuruluşlarla ve diğer kurumlarla işbirliği yapması, sivil toplumu ve tüketicileri bilgilendirmesi beklenir. Hazırlanmış ulusal stratejiler, planlar, eğitim planları vb.'nin tüketicilerin bilgilendirilmesinde uygulamada tek bir yerden çıkması önemlidir. Eğitim, bilgilendirme, duyuru gibi çalışmalarda diğer kurumlarla işbirliği, projelerin tekrar etmemesi, etkin oldukları bilinen çalışmaların devamı, bilgilerin hızlı güncellenebilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, N. ve Özdoğan, Y. (2016). Gıda ve beslenme okuryazarlığı. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, (2016) 20(2): 146-153.
- Angın, E., Öner, P. M., Aktaş, N. (2022). Okul öncesi dönemde gıda ve beslenme okuryazarlığı. *Gıda ve Beslenme Okuryazarlığı (Ed. Aktaş, N.)*. (1. Baskı). Ankara: Türkiye Klinikleri; 2022. p.53-7.
- Bahar, M. ve Yılmaz, M. (2021). Gıda okuryazarlığı: öğretim programlarındaki yeri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 497-518.
- Ertürk-Yaşar, H. (2023). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin sağlıklı beslenmeye ilişkin tutumları ve beslenme okuryazarlığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 1150-1158.
- FAO (2023). Türkiye gıda okuryazarlığı stratejisi ve eylem planı 2022-2028. BM Tarım ve Gıda Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations). Ankara.
- FOODTR (2022). Sürdürülebilir gıda sistemleri rehberi (Yetişkinlerin gıda okuryazarlık yetkinliklerinin artırılması). Proje: 2020-1-TR01-KA204-092828.
- Kubilay, M. N. ve Yüksel, A. (2023). Validity and reliability study of the Turkish adaptation of the sustainable food literacy scale. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(4), 1562-1570.
- Öztürk, E. E. ve Özgen, L. (2023). Evaluation of the relationship between nutrition knowledge and sustainable food literacy. *J Contemp Med.*, Ocak 2023;13(1):66-71.
- Sarıyer, E. T., Can, B., Yıldırım, G. ve Gören, A. N. (2024). Assessing gender effect in sustainable food literacy.

Toros University Journal of Food, Nutrition and Gastronomy, vol.2, no.2, 151-158.

Tanış-Özçelik, A., Yılmaz, E. ve Özmaldar, R. (2024). Çocuklar için gıda ve beslenme okuryazarlık ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(3), 1857-1876.

TÜAD (2012). SES sunum-SES ölçeği. Türkiye Araştırmacılar Derneği. Erişim adresi: https://tuad.org.tr/upload/dosyalar/SES_Projesi.pdf
Erişim tarihi: 07.07.2024.

Ulaş-Kadioğlu, B. (2019). Gıda ve beslenme okuryazarlığı ölçeklerin incelenmesi. *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi*, 2(1), 13-20.

TARIM EKONOMİSİ KONULARI

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com